

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ
КАФЕДРА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

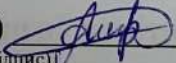
КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
на тему

**«ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ
ФОРМУВАННЯ НОВОГО СВІТОВОГО ПОРЯДКУ»**

Здобувачки 2 року навчання ОР «Магістр»
денної форми спеціальності 281 «Публічне управління та
адміністрування» освітньо-
наукової програми «Публічне управління та
адміністрування: інтеграція в ЄС»
Дрокопчук Анни Вячеславівни

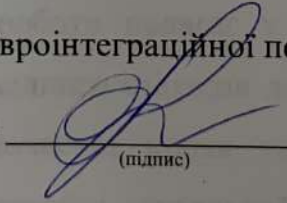
Науковий керівник:
асистент кафедри євроінтеграційної політики,
к. н. держ. упр. Кустова Світлана Миколаївна

Засвідчую, що в цій кваліфікаційній роботі немає
запозичень із праць інших авторів без
відповідних посилань.

Здобувач(ка) Анна ДРОКОПЧУК
(підпис)

Робота допущена до захисту в екзаменаційній комісії рішенням кафедри
євроінтеграційної політики від «24» квітня 2026 р., протокол № 18.

В.о. завідувача кафедри євроінтеграційної політики, кандидат економічних наук,
доцент

Гура Вікторія Леонідівна
(підпис)

КИЇВ – 2026

АНОТАЦІЯ

Дрокопчук А. В. Особливості зовнішньої політики України в умовах формування нового світового порядку. – Кваліфікаційна магістерська робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна магістерська робота на здобуття ступеня вищої освіти другого (магістерського) рівня галузі знань 281 «Публічне управління та адміністрування», спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування». – Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, 2026.

У магістерській роботі здійснено комплексний аналіз стратегічних пріоритетів та механізмів реалізації зовнішньої політики України в умовах трансформації глобальної системи безпеки і становлення нового світового порядку. Досліджено теоретико-методологічні засади зовнішньої політики та концепт «нового світового порядку» у сучасному академічному дискурсі. Проаналізовано еволюцію зовнішньополітичного курсу України від здобуття незалежності до сьогодні, з особливою увагою до системних зрушень після повномасштабного вторгнення Росії у 2022 р. Встановлено стратегічні пріоритети у відносинах з ЄС та НАТО, охарактеризовано роль ключових міжнародних партнерів і типологізовано позиції держав-союзників. Обґрунтовано пріоритетні напрями зовнішньої політики у євроатлантичному, регіональному та глобальному вимірах. Запропоновано авторську п'ятиелементну концептуальну модель механізмів зовнішньополітичної суб'єктності України.

Наукова новизна роботи полягає у системному поєднанні теоретико-концептуального і прикладного підходів до дослідження зовнішньої політики України в умовах одночасної кризи глобальних інститутів і збройного конфлікту, а також у розробці авторської концептуальної моделі механізмів зовнішньополітичної суб'єктності («асиметрія внеску», «нормативний підприємець», «безпековий якір регіону», «технологічна дипломатія», «умовна

реінтеграція»). Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання органами виконавчої влади при формуванні середньострокових зовнішньополітичних стратегій, аналітичними підрозділами МЗС, РНБО та Офісу Президента, а також у навчальному процесі підготовки фахівців зі спеціальності «Публічне управління та адміністрування».

Ключові слова: зовнішня політика України, новий світовий порядок, публічне управління, євроатлантична інтеграція, система міжнародної безпеки, геополітична трансформація, зовнішньополітична суб'єктність, «Формула миру», НАТО, ЄС.

ANNOTATION

Drokoptyuk A. V. Features of Ukraine's Foreign Policy in the Context of the Forming New World Order. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Qualifying scientific work for obtaining the educational degree at the second (Master's) level of higher education in the field of study 28 «Public Management and Administration», specialty 281 «Public Management and Administration». – Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, 2026.

The master's thesis provides a comprehensive analysis of the strategic priorities and mechanisms for implementing Ukraine's foreign policy in the context of the transformation of the global security system and the formation of a new world order. The theoretical and methodological foundations of foreign policy and the concept of the «new world order» in contemporary academic discourse are examined. The evolution of Ukraine's foreign policy from independence to the present is analyzed, with particular attention to the systemic shifts following Russia's full-scale invasion in 2022. The strategic priorities in relations with the EU and NATO are established, and the role of key international partners is characterized along with a typology of allied states' positions. The priority directions of foreign policy in the Euro-Atlantic, regional,

and global dimensions are substantiated. An original five-element conceptual model of mechanisms for Ukraine's foreign policy subjectivity is proposed.

The scientific novelty of the research lies in the systematic combination of theoretical-conceptual and applied approaches to studying Ukraine's foreign policy under the simultaneous crisis of global institutions and armed conflict, as well as in the development of an original conceptual model of foreign policy subjectivity mechanisms («contribution asymmetry», «normative entrepreneur», «regional security anchor», «technological diplomacy», «conditional reintegration»). The practical significance of the results consists in their potential application by executive authorities in formulating medium-term foreign policy strategies, analytical units of the Ministry of Foreign Affairs, the National Security Council, and the Office of the President, as well as in the educational process of training specialists in the field of «Public Management and Administration».

Keywords: Ukraine's foreign policy, new world order, public management, Euro-Atlantic integration, international security system, geopolitical transformation, foreign policy subjectivity, Peace Formula, NATO, EU.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

1. Дрокопчук А. Реформа державного управління в контексті євроінтеграційних зобов'язань. *Шевченківська весна – 2025: публічне управління та державна служба* : матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених (Київ, 26 берез. 2025 р.) / за заг. ред. Л. Г. Комахи, Т. П. Паламарчук. Київ : ННІ ПУДС КНУ, 2025. С. 336–337. [12].

2. Дрокопчук А. Соціальна згуртованість як інструмент м'якої сили та суб'єктності України в умовах трансформації глобальної безпекової архітектури. Соціальна згуртованість, зменшення регіональних нерівностей, єдність цінностей : матеріали Міжнародного круглого столу (Київ, 7 травня 2026 р.) / за заг. ред. Л.Г. Комахи, В.Л. Гури. Київ : ННІ ПУДС КНУ, 2026 (подано до друку).

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ

ANNOTATION

Перелік умовних позначень

ВСТУП..... 6

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ
ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ
СИСТЕМИ 13

1.1. Поняття та сутність зовнішньої політики держави. 13

1.2. Концепт «нового світового порядку» у наукових дослідженнях. 17

1.3. Місце України в міжнародній системі з 1991 року: еволюція
зовнішньополітичного курсу..... 25

Висновки до розділу 1 29

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ 31

2.1. Вплив російсько-української війни на трансформацію зовнішньо-
політичного курсу. 31

2.2. Відносини України з ЄС та НАТО: стратегічні пріоритети та
євроінтеграційні зобов'язання 38

2.3. Аналіз ключових міжнародних партнерів та організацій у формуванні
зовнішньої політики України. 49

Висновки до розділу 2 57

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ
ФОРМУВАННЯ НОВОГО СВІТОВОГО ПОРЯДКУ..... 59

3.1. Зміни в геополітичній архітектурі світу та їхній вплив на управління
зовнішньополітичними процесами. 59

3.2. Пріоритетні напрями зовнішньої політики України. 65

3.3. Механізми реалізації зовнішньополітичної суб'єктності України в
контексті розбудови нової системи міжнародної безпеки..... 71

Висновки до розділу 3 80

ВИСНОВКИ 82

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 87

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ

- ВВП – валовий внутрішній продукт
- ГА ООН – Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй
- ЄС – Європейський Союз
- ЗСУ – Збройні Сили України
- КНР – Китайська Народна Республіка
- КНДР – Корейська Народно-Демократична Республіка
- МВФ – Міжнародний валютний фонд
- МЗС – Міністерство закордонних справ України
- МКС – Міжнародний кримінальний суд
- НАБУ – Національне антикорупційне бюро України
- НАТО – Організація Північноатлантичного договору (North Atlantic Treaty Organization)
- ОБСЄ – Організація з безпеки і співробітництва в Європі
- ООН – Організація Об'єднаних Націй
- ОПК – оборонно-промисловий комплекс
- ПАР – Південно-Африканська Республіка
- ПДЧ – План дій щодо членства (в НАТО)
- ППО – протиповітряна оборона
- РБ ООН – Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй
- РЄ – Рада Європи
- РНБО – Рада національної безпеки і оборони України

РФ – Російська Федерація

САП – Спеціалізована антикорупційна прокуратура

СНД – Співдружність Незалежних Держав

США – Сполучені Штати Америки

ТОТ – тимчасово окуповані території

УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка

ЦБ – Центральний банк

ЦСЄ – Центрально-Східна Європа

AUKUS – тристороннє безпекове партнерство Австралія–Велика Британія–США (Australia–United Kingdom–United States)

BAE Systems – британська оборонна компанія (British Aerospace and Engineering Systems)

BRI – Ініціатива «Пояс і шлях» (Belt and Road Initiative, КНР)

BRICS / BRICS+ – об'єднання провідних країн, що розвиваються: Бразилія, Росія, Індія, Китай, ПАР та розширений склад

DCFTA – Поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі (Deep and Comprehensive Free Trade Area)

EDIP – Програма промисловості оборонного сектору ЄС (European Defence Industry Programme)

EUAM Ukraine – Консультативна місія ЄС в Україні (EU Advisory Mission Ukraine)

EUMAM Ukraine – Місія ЄС з воєнної допомоги Україні (EU Military Assistance Mission Ukraine)

G7 – Група семи – неформальне об'єднання семи провідних демократичних держав

INTERFLEX – програма підготовки військовослужбовців ЗСУ на території Великої Британії та союзників

NSATU – Місія НАТО з підтримки і навчання України (NATO Security Assistance and Training for Ukraine)

PESCO – Постійне структуроване співробітництво ЄС у сфері оборони (Permanent Structured Cooperation)

PURL – Пріоритетний перелік вимог України щодо постачань (Prioritized Ukraine Requirements List, НАТО)

QUAD – Чотирьохсторонній діалог з безпеки: США, Японія, Індія, Австралія (Quadrilateral Security Dialogue)

SAAB – шведський оборонно-промисловий концерн

SWOT – метод стратегічного аналізу: Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats (сильні сторони, слабкості, можливості, загрози)

UDCG – Контактна група з питань оборони України (Ukraine Defense Contact Group, «Рамштайн»)

UNIFIER – канадська програма підготовки особового складу ЗСУ (Operation UNIFIER)

UNTAES – Тимчасова адміністрація ООН для Східної Славонії, Бараньї та Західного Сирмію (1996–1998)

USAID – Агентство США з міжнародного розвитку (United States Agency for International Development)

ВСТУП

Сучасний етап розвитку міжнародних відносин характеризується глибокою трансформацією глобальної архітектури безпеки та переходом від відносно стабільної постбіполярної системи до складної багатополлярної моделі світоустрою. Формування нового світового порядку відбувається в умовах гострого геополітичного протистояння, системної кризи міжнародного права та зростання ролі регіональних центрів сили. У цьому контексті дослідження особливостей зовнішньої політики України набуває критичної ваги, оскільки наша держава опинилася в епіцентрі глобального цивілізаційного розлому, де вирішується майбутнє не лише європейської, а й світової системи стабільності.

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю переосмислення стратегічних пріоритетів України в умовах повномасштабної агресії російської федерації, що стала катализатором прискореної євроатлантичної інтеграції нашої держави. Статус кандидата на членство в ЄС, відкриття переговорних кластерів та поглиблення безпекового партнерства з НАТО вимагають від системи публічного управління нових підходів до зовнішньополітичного планування, стратегічних комунікацій та механізмів реалізації національних інтересів. Не менш важливою є необхідність осмислення системних зрушень, що відбулися у міжнародному середовищі після 2022 р.: трансформація зовнішньополітичного курсу США за президентства Д. Трампа, наростання правого популізму в Європі, зміцнення Китаю як альтернативного полюсу та консолідація авторитарного блоку безпосередньо визначають простір можливостей для українського зовнішньополітичного управління.

Наукова новизна роботи полягає у наступному:

– вперше систематизовано механізми зовнішньополітичної суб'єктності України в умовах активного збройного конфлікту та запропоновано авторську п'ятиелементну концептуальну модель зовнішньополітичної суб'єктності України;

- поглиблено аналіз впливу доктрини Трампа, правого зсуву в Європі та зміцнення Китаю як системоутворюючого полюсу на управління зовнішньополітичними процесами України у 2025–2026 рр.;

- здійснено комплексну порівняльну оцінку механізмів підтримки України (безпекові угоди G7+, Ukraine Facility, «Рамштайн», «Формула миру», Трибунал агресії) у їхньому актуальному стані.

Метою роботи є розроблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо оптимізації зовнішньополітичної стратегії України та вдосконалення системи публічного управління зовнішньополітичною діяльністю в умовах трансформації глобальної системи безпеки і формування нового світового порядку.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

- дослідити поняття та сутність зовнішньої політики держави в системі публічного управління та охарактеризувати теоретико-методологічні підходи до її аналізу;
- розкрити концепт «нового світового порядку» у сучасному науковому дискурсі та визначити його ключові параметри й виміри;
- встановити місце України в міжнародній системі з 1991 р. і виявити ключові етапи еволюції її зовнішньополітичного курсу;
- дослідити вплив повномасштабної агресії Росії на трансформацію зовнішньополітичного курсу України;
- охарактеризувати стратегічні пріоритети та зобов'язання у відносинах України з ЄС та НАТО;
- визначити роль ключових міжнародних партнерів та організацій у формуванні зовнішньої політики України;
- виявити зміни в геополітичній архітектурі світу та їхній вплив на управління зовнішньополітичними процесами України;
- обґрунтувати пріоритетні напрями зовнішньої політики України у євроатлантичному, регіональному та глобальному вимірах;

– систематизувати та концептуалізувати механізми реалізації зовнішньополітичної суб'єктності України в контексті розбудови нової системи міжнародної безпеки.

Об'єктом дослідження є трансформація глобальної системи міжнародних відносин та формування нової архітектури світового порядку в умовах системних безпекових викликів ХХІ століття.

Предметом дослідження є особливості зовнішньої політики України в умовах формування нового світового порядку.

Для досягнення мети та розв'язання визначених завдань було використано комплекс загальнонаукових та спеціальних **методів дослідження**, що ґрунтуються на системному підході до аналізу об'єктів публічного управління: системний та структурно-функціональний методи (застосовувалися для аналізу інституційної структури органів державної влади України, що відповідають за зовнішню політику, та визначення ролі кожного підрозділу в забезпеченні національних інтересів); метод політичного прогнозування та сценарного аналізу (для окреслення можливих траєкторій розвитку нового світового порядку та моделювання місця України в майбутній архітектурі глобальної безпеки); порівняльно-правовий метод (дозволив зіставити вітчизняні стандарти державного управління з вимогами Європейського Союзу (*Acquis communautaire*) та рекомендаціями НАТО в межах євроінтеграційного курсу); метод контент-аналізу (для вивчення нормативно-правових актів, стратегій національної безпеки, звітів МЗС України та міжнародних договорів, що регламентують зовнішньополітичну діяльність; історико-логічний метод (дав змогу простежити еволюцію зовнішньополітичних пріоритетів України від моменту відновлення незалежності до формування сучасних засад суб'єктності в умовах глобальних трансформацій; метод SWOT-аналізу (для виявлення сильних і слабких сторін, можливостей та загроз для зовнішньої політики України в контексті формування багатополярного світу.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків,

списку використаних джерел, який налічує 80 найменувань, а також одного додатка. Загальний обсяг роботи становить 97 сторінок, із яких основного тексту — 70 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ СИСТЕМИ

1.1. Поняття та сутність зовнішньої політики держави.

Дослідження будь-якого аспекту міжнародних відносин вимагає насамперед чіткої дефініції базових категорій, серед яких поняття зовнішньої політики займає центральне місце. У науковій літературі цей термін традиційно розглядається як стратегічно орієнтована діяльність держави, спрямована на реалізацію її національних інтересів поза межами власної суверенної території. Проте сучасні трансформації світоустрою змушують нас вийти за межі спрощених трактувань. Класична школа політичного реалізму, фундатором якої вважається Ганс Моргентау, пропонує розглядати зовнішню політику крізь призму боротьби за владу. У своїй праці «Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace» він наголошував на тому, що будь-який зовнішньополітичний акт є проявом прагнення держави зміцнити власні позиції в анархічній міжнародній системі [60]. Для Моргентау національний інтерес, визначений у категоріях сили, стає єдиним об'єктивним критерієм оцінки ефективності державної стратегії.

Водночас розвиток політичної думки у другій половині ХХ століття привів до появи неореалізму, де акценти змістилися з природи людини на структуру самої системи. Кеннет Уолтц у роботі «Theory of International Politics» доводить, що поведінка держави на світовій арені диктується не лише її внутрішніми прагненнями, а передусім системними обмеженнями та розподілом потенціалів між великими державами [77]. Це важливо для нашого дослідження, адже зовнішня політика України з моменту здобуття незалежності постійно перебувала під тиском структурних чинників глобального протистояння. Разом із тим, ліберальний підхід, представлений у дослідженнях Роберта Кохейна та Джозефа Ная, вносить у

розуміння сутності зовнішньої політики ідею складної взаємозалежності. Вони аргументують, що в сучасному світі економічні, екологічні та інформаційні зв'язки стають настільки щільними, що держава втрачає роль єдиного та виключного актора, а її зовнішня політика трансформується у складний процес взаємодії з міжнародними інституціями та недержавними гравцями [53].

У межах сучасного вітчизняного наукового дискурсу питання трансформації міжнародних систем та конкуренції різних моделей світоустрою посідає фундаментальне місце. Українські дослідники не просто ретранслюють західні теорії, а активно адаптують глобальні здобутки до специфічних національних реалій, що зумовлено складним геополітичним становищем нашої держави. Особливої уваги заслуговують напрацювання В. Манжоли та В. Крушинського, які детально аналізують методологічні розбіжності між категоріями міжнародних відносин та світової політики в контексті національної безпеки. Автори також вказують на те, що українська дипломатія змушена функціонувати в умовах так званої подвійної гри. У цій моделі держава формально залишається ключовим актором, проте вона об'єктивно змушена враховувати дедалі потужніший тиск транснаціональних чинників та недержавних суб'єктів [25].

Паралельно з цим, Є. Макаренко фокусує увагу на інформаційному та комунікаційному аспектах глобалізації, розглядаючи сучасні міжнародні відносини як динамічну систему обмінів, що фактично нівелюють традиційну значущість політичних кордонів [23].

Важливим елементом наукового дискурсу є визначення самого поняття зовнішньої політики. В. Манжола та В. Крушинський розглядають зовнішню політику як специфічну сферу державної діяльності, що поєднує в собі політичні, економічні, військові та ідеологічні засоби для досягнення цілей на міжнародному рівні. У їх спільній праці «Міжнародні відносини та світова політика» підкреслюється, що сутність зовнішньої політики полягає в її адаптивності, тобто

здатності державної системи пристосовуватися до змін зовнішнього середовища, не втрачаючи при цьому стратегічних орієнтирів [25].

На думку вченого М. Мальського, сутність зовнішньої політики можна вважати значною мірою тотожною загальному поняттю політики як такої, хоча вона і реалізується за принципово інших умов та за допомогою специфічного інструментарію [24]. Проте з такою позицією важко погодитися повною мірою, оскільки визначення сутності зовнішньополітичної діяльності має виходити за межі змісту родового поняття політики. Історична ретроспектива показує, що у XVIII–XIX століттях цей феномен трактували переважно як вузьку дипломатичну діяльність або мистецтво налагодження міждержавних контактів. Наприклад, англійський дослідник Й. Франкел визначав зовнішню політику як сукупність рішень і дій виключно у відносинах з іншими суверенними державами [47]. Сучасне ж розуміння вимагає більш комплексного підходу, де зовнішня політика постає як діяльність на міжнародній арені, що спирається на сукупний економічний, військовий, науковий та культурний потенціал нації.

Для глибокого аналізу необхідно враховувати щонайменше три рівні осмислення цього явища:

1. зовнішня політика як абстрактне політичне явище.
2. конкретний курс певної держави у визначений історичний період.
3. безпосередньо зовнішньополітичний процес, що має стабільну технологію реалізації.

Така багатокоординатна структура базується на внутрішньому середовищі, наявних ресурсах, складі зацікавлених соціальних груп та ступені підтримки всередині суспільства. Центральною проблемою тут залишається взаємозв'язок із внутрішньою політикою. Оскільки будь-яка активність держави назовні є похідною від її внутрішнього стану, зовнішня політика може суттєво пом'якшити внутрішні суперечності, проте вона ніколи не спроможна вирішити їх самостійно.

Зміст зовнішньої політики є багатограним і не може існувати у відриві від позаюрідичних форм людського буття. Він опосередковується державою як повноважним інституційним представником народу, чия воля має бути закладена в основу політичного курсу. Більша частина цієї діяльності регулюється правом та міжнародними принципами, проте загальна ефективність залежить від здатності держави адаптуватися до середовища, де інші гравці керуються власною прагматикою. Сучасна інтерпретація цього процесу вже не може обмежуватися лише прикладними завданнями вдосконалення законодавства. Зовнішня політика має виступати стратегічним компонентом, що забезпечує сталість державного курсу, санкціонованого громадянами.

Окремим аспектом, який суттєво впливає на парадигму національних інтересів, є поступове обмеження свободи дій держави з боку міжнародних інститутів. Сучасний світовий порядок вимагає від суб'єктів не лише захисту власних цілей, а й сумлінного виконання норм міжнародного права. У двосторонніх відносинах це проявляється через інститут добросусідства, який є критично важливим для забезпечення мирного співіснування. Як зазначають В. Баштанник та Є. Суліма, зовнішня політика в ідеалі є спробою синхронізувати національну суспільно-політичну систему з міжнародною, досягаючи динамічної рівноваги між ними [1]. Це означає, що національний інтерес сьогодні не може бути реалізований в ізоляції; він потребує постійного узгодження з глобальними трендами та безпековими вимогами.

Таким чином, науковий простір пропонує складну ієрархію поглядів на сутність зовнішньої політики. Вона розглядається не просто як інструмент впливу, а як складний механізм адаптації, де національні інтереси постійно переосмислюються під тиском глобалізаційних процесів. Тобто, сутність зовнішньої політики в умовах глобальних трансформацій полягає у складному балансуванні між захистом суверенітету та інтеграцією в наднаціональні структури. Якщо раніше ключовим питанням було виживання держави у силовому

протистоянні, то сьогодні на перший план виходить здатність країни бути активним учасником мережевих взаємодій. Це підводить нас до необхідності детальнішого розгляду того, як саме змінюється саме поняття світового порядку, у межах якого Україна намагається реалізувати свій зовнішньополітичний потенціал.

1.2. Концепт «нового світового порядку» у наукових дослідженнях.

Гене́за концепту світового порядку в політичній науці тісно пов'язана з пошуком механізмів стабілізації міжнародних відносин та визначенням ієрархії акторів у глобальному просторі. Теоретичне осмислення цього явища бере свій початок ще з Вестфальського мирного договору 1648 року, який заклав підвалини класичної державоцентричної моделі устрою. Саме тоді було сформульовано принципи державного суверенітету та територіальної цілісності, які на століття стали основою міжнародного права. У працях класиків політичної думки того часу світовий порядок розглядався як баланс сил між великими монархіями, де стабільність досягалася через постійне стримування амбіцій одного гравця іншими. Глибокий аналіз цієї епохи міститься у роботі Генрі Кіссінджера «Світовий порядок», де автор підкреслює, що вестфальська система була першою спробою створити легітимну структуру взаємодії, засновану не на ідеологічній єдності, а на прагматичному визнанні кордонів [18].

Подальша трансформація уявлень про світовий лад відбулася після завершення Наполеонівських воєн та створення Віденської системи, відомої як «Концерт Європи». У цей період поняття порядку почало асоціюватися з колективною відповідальністю великих держав за підтримання миру на континенті. Теоретики школи англійського інституціоналізму, зокрема Хедлі Булл у праці «Anarchical Society: A Study of Order in World Politics», зазначали, що світовий порядок не є простою відсутністю війни, а являє собою певну соціальну тканину

міжнародних відносин, де панують спільні норми та цінності. Булл стверджував, що навіть в умовах анархії держави здатні формувати співтовариство, якщо вони визнають спільність інтересів у збереженні самої системи [43].

У двадцятому столітті концептуалізація світового порядку пережила драматичні зміни після завершення двох світових воєн. Версальсько-Вашингтонська система, а згодом Ялтинсько-Потсдамський устрій впровадили у науковий обіг ідею біполярності, де порядок визначався глобальним протистоянням двох наддержав та їхніх ідеологічних блоків. Саме в цей період виникли ключові теорії стримування та ядерного паритету, які тривалий час вважалися єдиними гарантами світової стабільності. Проте крах Радянського Союзу та розпад соціалістичного табору призвели до системного вакууму, що і породило потребу в концепті «нового світового порядку». Як зазначають В. Крушинський та В. Манжола у своєму дослідженні еволюції міжнародних систем, цей перехідний момент став викликом для політичної науки, оскільки старі методи балансування сил виявилися неефективними в умовах багатополарності та стрімкої глобалізації [25]. Таким чином, сучасне розуміння нового світового порядку є не лише запереченням минулого, а й спробою синтезувати класичні принципи суверенітету з новими вимогами транснаціональної взаємозалежності та захисту прав людини.

Переосмислення глобальної архітектури безпеки та пошук нових моделей міждержавної взаємодії стали центральними темами світового інтелектуального дискурсу після завершення епохи біполярності. Сам термін «новий світовий порядок» не є винаходом сучасності, проте він набув принципово іншого змісту на зламі XX та XXI століть. Вперше у широкому політичному сенсі це поняття актуалізував президент США Джордж Буш-старший у 1990 році, проголошуючи надію на світ, де пануватиме верховенство права, колективна безпека та спільне прагнення до свободи. Проте наукове співтовариство сприйняло цей оптимістичний прогноз як виклик, що вимагав глибокої теоретичної деконструкції. У наукових

колах виникло кілька фундаментальних парадигм, кожна з яких пропонувала власне бачення того, на яких засадах будуватиметься майбутній лад.

Найбільш обговорюваною на початку 1990-х років стала ліберальна візія Френсіса Фукуями, викладена у його знаковій праці «Кінець історії та остання людина». Автор висунув тезу про те, що крах тоталітарних режимів та завершення холодної війни ознаменували остаточну перемогу ліберальної демократії як універсальної форми людського врядування. За Фукуямою, новий світовий порядок мав стати простором поширення західних цінностей, де ідеологічні конфлікти відходять у минуле, поступаючись місцем економічному та технологічному розвитку [48]. Незважаючи на величезну популярність, ця концепція дуже швидко зіткнулася з критикою, оскільки вона ігнорувала стійкість національних культур та можливість реваншистських настроїв у державах, що не прийняли західну модель. Реалії наступних десятиліть показали, що історія не лише не зупинилася, а й набула ще більш драматичних обертів, що підтвердило необхідність альтернативних пояснювальних моделей.

Контрпунктом до ліберального оптимізму стала цивілізаційна теорія Семюела Хантінгтона, представлена у роботі «Зіткнення цивілізацій і перебудова світового порядку». Вчений аргументував, що в новому світі головними джерелами конфліктів будуть не ідеології чи економіка, а культурні та релігійні відмінності. Хантінгтон виділив кілька ключових цивілізацій, взаємодія між якими на межах їхніх «ліній розлому» визначатиме стабільність або хаос у глобальній системі. Для українського контексту ця теорія мала особливе, часом болюче значення, оскільки Хантінгтон відносив Україну до держав, через територію яких проходить цивілізаційний розлом між західним християнством та православно-слов'янським світом [50]. Хоча багато українських вчених, зокрема М. Попович та В. Горбулін, справедливо критикували такий детермінізм, не можна заперечувати, що події останніх років змусили знову повернутися до аналізу ролі ідентичності в архітектурі світового ладу.

Геополітичний вимір нового світового порядку найбільш ґрунтовно дослідив Збігнєв Бжезінський у своїй праці «Велика шахівниця». Він розглядав світ крізь призму американської гегемонії, визначаючи Євразію як головний простір, контроль над яким гарантує глобальне лідерство. Бжезінський одним із перших на Заході чітко артикулював значення України як «геополітичного опорного пункту», без якого Росія ніколи не зможе відновити свій статус імперії. Його аналіз базувався на принципах реалізму, де новий порядок є не результатом доброї волі народів, а наслідком вмілого управління силовими потенціалами та створення системи стратегічних альянсів [3]. На противагу йому, Генрі Кіссінджер у роботі «Світовий порядок» наголошував на необхідності балансу сил та легітимності, вказуючи, що стабільний лад можливий лише тоді, коли всі ключові гравці визнають правила гри та відчують свою причетність до системи врядування [18].

Сучасний етап дослідження цієї проблеми характеризується поступовим відходом від уніполярної моделі та усвідомленням кризи ліберального міжнародного порядку. Джон Міршаймер у праці «Велика ілюзія» стверджує, що намагання Заходу нав'язати ліберальні цінності всьому світу призвело лише до дестабілізації та зростання агресивного націоналізму. Він прогнозує повернення до жорсткої конкуренції великих держав у форматі багатополарності, де головними факторами знову стають сфери впливу та воєнна міць [58]. Така трансформація концепту світового порядку вимагає від дослідників врахування нових чинників, таких як цифрова гегемонія, кіберпростір та роль транснаціональних корпорацій, які дедалі частіше виступають самостійними суб'єктами глобальної політики.

Важливо також звернути увагу на порівняльний аналіз ключових парадигм, які сьогодні домінують у наукових розвідках щодо світового устрою. Для наочності варто систематизувати ці підходи у таблиці (табл. 1.1), що демонструє різницю у сприйнятті джерел стабільності та природи конфліктів.

Дослідження архітектури світового устрою в межах західної політичної думки переважно зосереджені на трансформаційних процесах ліберальної моделі,

наслідках глобалізації та перспективах демократичного розвитку. Ця проблематика стала об'єктом прискіпливої уваги таких фундаторів політичної науки, як Г. Кіссінджер, Дж. Айкенбері, Дж. Міршаймер, С. Гантінгтон, Ф. Фукуяма та ін.

Таблиця 1.1

Концептуальні підходи до розуміння нового світового порядку

Критерій порівняння	Ліберальний глобалізм	Цивілізаційний підхід	Неореалізм та геополітика
Ключовий актор	Міжнародні інституції та демократичні держави	Цивілізаційні блоки та культурні спільноти	Суверенні держави та центри сили
Джерело стабільності	Дотримання міжнародного права та економічна свобода	Баланс між цивілізаційними центрами	Силовий паритет та сфери впливу
Причина конфліктів	Авторитаризм та порушення прав людини	Суперечності між релігійними та культурними кодами	Боротьба за ресурси та територіальний контроль
Прогноз розвитку	Конвергенція народів у межах глобального ринку	Фрагментація світу за культурними ознаками	Повернення до багатопольного протистояння

Джерело: складено автором на основі праць Ф. Фукуяма, С. Гантінгтона, Дж. Міршаймера, Г. Кіссінджера, Дж. Айкенберрі [48; 50; 18; 51].

В українському науковому середовищі ці питання активно розробляються в межах теорії міжнародних відносин, зокрема у працях В. Книша, Е. Молчанової, М. Ялі та С. Саранова. Варто акцентувати, що категорія «світовий порядок» є базовою для дисципліни міжнародних відносин. Як слушно зазначає Дж. Айкенбері, саме механізми функціонування, деструкції та подальшої регенерації порядку складають фундамент міжнародної взаємодії [51]. Це дозволяє інтерпретувати світовий устрій як відносно стабільний стан глобальної системи, що спирається на консенсусні правила поведінки ключових акторів та баланс їхніх стратегічних інтересів.

На основі аналізу фахової літератури можна виокремити три домінантні підходи до розуміння природи світопорядку:

1. Інституційний, де акцент зміщується на систему регулятивних норм та міжнародних інститутів (Дж. Айкенбері, А.-М. Слотер);
2. Аксіологічний (ціннісний), що розглядає порядок як втілення певної світоглядної парадигми та стратегічних цілей розвитку (Х. Булл, Е. Лінклейтер);
3. Акторний (силовий), який базується на розподілі владних повноважень між центрами сили або цивілізаційними одиницями (Г. Кіссінджер, С. Гантінгтон).

В умовах сучасної диверсифікації політичних суб'єктів дедалі актуальнішою стає концепція поліцентричності. Дж. Розенау та Р. Хаас описують цей тренд як формування нового мультиполярного середовища.

Бачення повноти політологічного аналізу передбачає, що крім інституційного дизайну та балансу сил, необхідно враховувати соціетальний характер сучасного устрою (мережевий тип суспільства) та вектори глобалізаційних процесів. Сьогодні ми спостерігаємо симптоматичні явища деглобалізації та регіоналізації, що безпосередньо корелює з тезою про системну кризу ліберальної моделі. Дана криза підтверджується не лише науковими дослідженнями, а й офіційними звітами, зокрема доповідями Мюнхенської конференції з безпеки 2019 року, де констатується руйнування звичних механізмів міжнародної взаємодії. Додатковим дестабілізуючим фактором стала пандемія Covid-19, яка виступила каталізатором вже наявних структурних суперечностей.

Таким чином, наукові дослідження нового світового порядку пройшли шлях від лінійного сприйняття прогресу до складного багатовимірного аналізу хаосу та нестабільності. Це підводить нас до розуміння того, що будь-який майбутній лад буде результатом не лише теоретичних розробок, а й реального балансу сил, який формується безпосередньо зараз.

Продовжуючи аналіз трансформації глобальної архітектури, необхідно звернути увагу на поступовий перехід від американоцентричного світу до складнішої моделі багатополарності, де ключовим гравцем стає Китайська Народна Республіка. У сучасному науковому дискурсі дедалі частіше обговорюється

китайська візія нового світового порядку, яка втілена у концепції побудови «спільноти єдиної долі людства». На відміну від західного ліберального підходу, що базується на універсальності демократичних цінностей, китайська модель, артикульована Сі Цзіньпіном та розвинута такими теоретиками як Янь Сюетун, робить акцент на суверенітеті, економічному прагматизмі та інклюзивному розвитку без політичного втручання. Реалізація ініціативи «Один пояс, один шлях» виступає не лише економічним проектом, а й інструментом переформатування геополітичного простору Євразії, де Китай намагається створити альтернативну систему зв'язків, що не залежить від традиційних західних фінансових та безпекових інституцій [80].

Важливим теоретичним аспектом сучасних досліджень є усвідомлення глибокої кризи міжнародного права та неефективності існуючих механізмів колективної безпеки. Вчені вказують на те, що принципи, закладені у Статуті ООН після Другої світової війни, сьогодні піддаються серйозній ерозії. Особливе місце в цій дискусії займає концепція «Відповідальності за захист» (Responsibility to Protect – R2P), яка була прийнята на Всесвітньому саміті 2005 року. Вона передбачала право міжнародної спільноти втручатися у внутрішні справи держави, якщо та неспроможна захистити власне населення від геноциду чи воєнних злочинів. Проте, як зазначають критики, зокрема представники школи політичного реалізму, цей гуманітарний інструмент часто ставав виправданням для просування інтересів великих держав, що призвело до девальвації самої ідеї міжнародного арбітражу. В умовах агресивної зовнішньої політики окремих суб'єктів концепт R2P виявився паралізованим через право вето у Раді Безпеки ООН, що фактично легітимізувало право сили над силою права.

У вітчизняному науковому середовищі ці процеси розглядаються крізь призму стратегічної самотності та пошуку нових гарантій безпеки. Фахівці Національного інституту стратегічних досліджень, зокрема під керівництвом В. Горбуліна, обґрунтовують тезу про початок «світової гібридної війни», де лінія

фронту проходить не лише через територіальні кордони, а й через інформаційний, кібернетичний та ментальний простір. У роботі «Світова гібридна війна: український фронт» детально аналізується, як новий світовий порядок формується в умовах тотальної асиметрії, де недержавні актори, хакерські угруповання та медіакорпорації можуть впливати на стабільність суверенних націй не менше, ніж регулярні армії [9]. Українські геополітики наголошують, що в умовах колапсу колишньої системи міжнародного стримування єдиним реальним гарантом суверенітету стає національна стійкість та здатність до швидкої адаптації в умовах глобальної турбулентності.

Окрему увагу в наукових розвідках останніх років приділено феномену «зброїзації всього» (weaponization of everything), де торговельні зв'язки, енергетичні ресурси та навіть культурна дипломатія перетворюються на інструменти тиску та примусу. Марк Леонард та інші дослідники Європейської ради з міжнародних відносин вказують, що новий світовий лад характеризується не стільки інтеграцією, скільки використанням взаємозалежності як важеля впливу [55]. Для України цей аспект є критично важливим, оскільки наша держава тривалий час перебувала в енергетичній та економічній залежності, яка використовувалася як засіб політичного шантажу. Сучасні дослідження підкреслюють, що майбутня архітектура світу буде визначатися не стільки формальними договорами, скільки здатністю держав створювати стійкі ланцюги постачання та захищати свою критичну інфраструктуру від зовнішніх втручань.

Підсумовуючи огляд теоретичних підходів до концепту нового світового порядку, можна стверджувати, що наука відійшла від ілюзій щодо лінійного прогресу до ліберальної демократії. Сьогодні панівною стає візія складного, фрагментованого світу, де співіснують різні моделі розвитку та ціннісні системи. Конфлікт в Україні в цьому контексті виступає не лише регіональною війною, а глобальним полігоном, де вирішується доля майбутнього правопорядку. Це вимагає від української науки не лише аналізу поточних подій, а й активної розробки

власних концептуальних засад участі у формуванні нових безпекових альянсів, які прийдуть на зміну недієздатним міжнародним організаціям. Тільки через глибоке розуміння цих системних трансформацій Україна зможе трансформувати свій статус об'єкта великої політики у роль активного суб'єкта, що визначає параметри стабільності в Євроатлантичному регіоні.

1.3. Місце України в міжнародній системі з 1991 року: еволюція зовнішньополітичного курсу.

Еволюція зовнішньополітичного курсу України протягом десятиліть незалежності демонструє складну динаміку переходу від стратегічної невизначеності до формування чіткої суб'єктності в умовах глобальних трансформацій. Як зазначає С. Віднянський, зовнішня політика нашої держави тривалий час залишалася заручницею складних внутрішньополітичних процесів, що суттєво ускладнювало напрацювання єдиної національної стратегії. У перші роки після здобуття суверенітету українська еліта постала перед необхідністю теоретичного осмислення місця держави в новій системі міжнародних відносин [5, с. 7]. Для аналізу цього потенціалу дослідники часто використовують формулу Г. Моргентау, згідно з якою сила держави та її геополітична орієнтація залежать від сукупності факторів, таких як кількість населення, інтелектуальний потенціал, тип політичного режиму та наявність ресурсів [60]. При цьому на етапі становлення реальна сила України була не такою значною, що змушувало дипломатію шукати баланс у жорстко прагматичних обставинах постбіполярного світу.

Важливим аспектом теоретичного дискурсу щодо еволюції українського курсу є глибокий взаємозв'язок між внутрішніми трансформаціями та зовнішньополітичними пріоритетами, оскільки протягом майже всього періоду незалежності дипломатія залишалася заручницею складних внутрішньополітичних

процесів. На момент розпаду Радянського Союзу Україна опинилася в унікальній ситуації: маючи значний економічний та промисловий потенціал, республіка де-факто контролювала лише 5% власного валового національного продукту, що свідчило про тривалу колоніальну політику центру. Це суттєво обмежувало реальну силу держави на міжнародній арені, змушуючи перші покоління дипломатів працювати в умовах відсутності фахових традицій самостійної зовнішньої політики, оскільки радянська українська дипломатія десятиліттями рухалася виключно у фарватері союзного відомства. Відтак, першочерговим завданням стало не лише міжнародне визнання, а й формування власної концептуальної бази, яка б відповідала національним інтересам у динамічному глобалізованому світі.

Згідно з оцінкою відомого американського політолога З. Бжезинського, поява самостійної України не лише змінила геополітичну мапу, а й по-новому визначила кордони Європи, змусивши Росію трансформуватися у національну державу [3]. Проте перші роки державотворення супроводжувалися складним викликом: необхідністю одночасної розбудови національних інституцій та ефективної адаптації до вимог сучасної системи міжнародних відносин. Як зауважує С. Віднянський, у цей період виник своєрідний парадокс, коли Українська держава вже мала власний дипломатичний корпус, але ще потребувала чітко артикульованої зовнішньополітичної концепції [5, с. 10].

Теоретичне підґрунтя для реалізації суверенного курсу почало формуватися ще навесні 1990 року, коли в МЗС УРСР розглядалися питання нового розподілу обов'язків між союзним центром та республікою. Проте вирішальним кроком стала Декларація про державний суверенітет від 16 липня 1990 року, яка проголосила незалежність України у зовнішніх зносинах та її право на безпосередню участь у європейських структурах. Перший міністр закордонних справ А. Зленко, окреслюючи концепцію діяльності відомства, визначив ключові пріоритети: переорієнтацію на двосторонні відносини з державами спеціального інтересу, активізацію в ООН та надання європейському вектору першорядного значення [15].

Важливим елементом цієї стратегії була орієнтація на сусідні країни та підтвердження принципу недоторканності кордонів, зафіксованого у Гельсінському заключному акті.

Становлення суб'єктності відбувалося через подолання жорсткого спротиву союзного центру, який намагався зберегти монополію на зовнішню політику. Навіть у таких умовах українській дипломатії вдалося закласти фундамент партнерства з важливими гравцями, зокрема з Німеччиною, чий міністр закордонних справ Г. Геншер вбачав в Україні майбутнього важливого європейського гравця з відкритими ринками. Одночасно відбувалося налагодження прямих зв'язків із сусідніми державами - Угорщиною та Польщею. Спільна заява з Угорщиною 1990 року стала першим офіційним визнанням права українського народу самостійно визначати свій зовнішній статус, а декларація з Польщею підтвердила відсутність територіальних претензій, ставши гарантом стабільності у регіоні.

Ключовим моментом міжнародного визнання стали результати всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 року, після якого хвиля встановлення дипломатичних відносин набула безпрецедентних масштабів. Першими незалежність України офіційно визнали Польща, Канада та Угорщина, а до кінця грудня цей статус підтвердили всі держави «Великої сімки». Це продемонструвало, що світова спільнота сприйняла появу суверенної України як запоруку геополітичної стабільності та незворотності демократичних змін у Східній Європі. Станом на початок 2004 року дипломатичні відносини з Україною встановили вже 173 країни світу, що засвідчило її остаточне утвердження як повноправного учасника міжнародного спілкування.

Особливе місце в еволюції курсу посідає період формування доктрини багатовекторності, яка у працях першого міністра закордонних справ А. Зленка характеризувалася як перехід від романтизму до прагматизму. Проте цей підхід неодноразово ставав об'єктом наукової критики через його амбівалентність та

стратегічну невизначеність, що посилювалося боротьбою між Заходом і Росією за впливи на Україну [15].

У науковому дискурсі того часу точилися гострі дискусії між прихильниками різних векторів розвитку. Наприклад, А. Гальчинський наголошував на унікальному геополітичному становищі України на перехресті інтересів, надаючи перевагу синтезу європейських та євразійських пріоритетів. Водночас альтернативні думки, які висловлювали такі діячі як А. Орел, застерігали від відкритого суперництва з Москвою, вважаючи це небезпечним для національного виживання. Ця амбівалентність курсу призводила до того, що Україна часто розглядалася як транзитна зона, що особливо проявлялося в енергетичній дипломатії та питаннях постачання енергоносіїв до Європи [5, с.18].

Дискусії щодо геополітичної орієнтації, які особливо загострилися на фоні помаранчевої революції 2004 року, демонстрували розбіжності між прихильниками європейського вектора та тими, хто наполягав на пріоритетності євразійського напрямку з огляду на внутрішньополітичні потреби та енергетичну залежність. Як зазначає В. Литвин, вибір орієнтації часто залежав від миттєвих соціально-економічних викликів, що заважало створенню довгострокової безпекової стратегії [22].

Особливе місце в подальшій еволюції посідає період 2010-2013 років, який експерти характеризують як час потужної русифікації зовнішньої та безпекової політики України. Прихід до влади Віктора Януковича супроводжувався демонтажем попередніх інтеграційних напрацювань, що було юридично закріплено 1 липня 2010 року у Законі «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». Цей документ офіційно проголосив позаблоковий статус України, що означало неучасть держави у будь-яких військово-політичних союзах та фактичну зупинку євроатлантичної інтеграції.[14] Важливим елементом цього періоду стало підписання «харківських угод» у квітні 2010 року, якими було подовжено термін перебування російського флоту в Криму.

Трагічні події весни 2014 року стали підтвердженням катастрофічного провалу системи безпеки, що базувалася на непослідовних пріоритетах. Анексія Криму та початок гібридної війни на Донбасі змусили українську дипломатію до радикальної перебудови. На думку Михайла Пашкова, саме широкомасштабні виклики стали каталізатором переходу від тактики пасивної адаптації до стратегії наступального характеру [27]. Підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом 27 червня 2014 року та її подальша ратифікація стали символом остаточного цивілізаційного розриву з пострадянським минулим. До вагомих здобутків цього етапу слід віднести запровадження безвізового режиму з країнами Шенгенської зони у червні 2017 року та консолідацію міжнародної спільноти довкола санкційної політики проти агресора.

Еволюція курсу завершилася юридичним закріпленням незворотності євроатлантичного вибору у Конституції України в 2019 році. Цей крок вивів стратегічні пріоритети держави за межі внутрішньополітичних дискусій, перетворивши членство в ЄС та НАТО на обов'язковий орієнтир для будь-якої влади. Водночас Україна почала демонструвати вищу якість суб'єктності, ініціюючи припинення дії Договору про дружбу з РФ у квітні 2019 року та поступово згортаючи участь у структурах СНД.

Висновки до розділу 1

Проведений аналіз засвідчив, що поняття «нового світового порядку» не є статичним — воно еволюціонувало від ліберального оптимізму початку 1990-х до сучасного визнання системної кризи міжнародних інститутів. Концепції Ф. Фукуями, С. Гантінгтона, З. Бжезінського, Г. Кіссінджера та Дж. Міршаймера, попри суттєві розбіжності в акцентах, сходяться в одному: після завершення холодної війни людство увійшло в тривалий перехідний стан, де старі механізми

стримування втратили ефективність, а нові ще не сформувалися. Саме в цьому «проміжному» середовищі розгортається сучасна зовнішня політика України.

Теоретичне підґрунтя роботи будується на поєднанні трьох підходів: структурного реалізму — для пояснення силових обмежень і поведінки держав в анархічному середовищі; ліберального інституціоналізму — для аналізу ролі міжнародних організацій та норм; конструктивізму — для розуміння того, як ідентичність і наративи формують зовнішньополітичні інтереси. Така мультипарадигмальна оптика є необхідною, оскільки жоден із підходів окремо не здатен охопити всю складність процесів, які переживає Україна.

Аналіз еволюції зовнішньополітичного курсу України від 1991 року до сьогодні виявив, що держава пройшла кілька якісно різних фаз: від пошуку міжнародного визнання і доктрини «багатовекторності» — через болісні спроби балансування між євроатлантичним та євразійським векторами — до поступового і нарешті незворотного прозахідного курсу. Досвід Будапештського меморандуму 1994 року та анексії Криму у 2014 р. показав, що декларативні «запевнення» без механізмів примусового виконання не забезпечують реальної безпеки. Це глибоко вплинуло на подальшу логіку дипломатії: Україна перейшла від пошуку гарантій до побудови власної системи стійкості та реальних партнерств.

Концептуальним підсумком першого розділу є теза про те, що зовнішня політика держави в умовах глобальних трансформацій не може зводитися до реактивного реагування на виклики — вона має бути стратегічно осмисленою, нормативно обґрунтованою і спроможною не лише адаптуватися до середовища, а й активно формувати його параметри. Саме ця теза визначає логіку подальшого дослідження.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

2.1. Вплив російсько-української війни на трансформацію зовнішньополітичного курсу.

Російсько-українська війна, яка у лютому 2022 року перейшла у стадію повномасштабного збройного вторгнення, стала найпотужнішим каталізатором трансформації зовнішньої політики України з часу проголошення незалежності. Проте глибинні коріння цих змін сягають 2014 року: саме анексія Криму та початок збройного конфлікту на Донбасі перервали хиткий дипломатичний баланс між «багатовекторністю» і поступовим зближенням із євроатлантичними структурами. Як зазначає аналітична доповідь Центру Разумкова «Зовнішня політика України в умовах війни: особливості та пріоритети» (2023 р.), широкомасштабна війна змінила «зміст і специфіку діяльності держави та суспільства України в цілому та її зовнішньої політики зокрема», спричинивши «трансформацію характеру, засобів і пріоритетів української дипломатії» [27]. Отже, 24 лютого 2022 року не стало зовнішньополітичним «нульовим часом», а лише радикально прискорило процеси, що розпочалися вісьмома роками раніше.

З теоретичної точки зору, зовнішня політика держави є функцією її внутрішньополітичного стану, стратегічного середовища та сприйняття власних інтересів і загроз. Згідно з конструктивістськими підходами А. Вендта, міжнародна ідентичність держави формується через взаємодію з іншими акторами; зміни у цій ідентичності неминуче спричиняють переосмислення зовнішньополітичних цілей і засобів [78]. Для України повномасштабна агресія виконала роль екзистенційного «дзеркала»: вона не лише оголила вразливість будь-якого «нейтрального» статусу в умовах ядерного сусідства з ревізіоністською державою, але й надала зовнішньополітичному курсові чіткої ціннісно-нормативної рамки. Ця рамка

спирається на захист державного суверенітету, відновлення територіальної цілісності та інтеграцію до спільноти держав, що поділяють принципи верховенства права й колективної безпеки.

У найбільш узагальненому вигляді динаміку зовнішньополітичної трансформації можна розбити на чотири послідовні хронологічні етапи, кожен із яких характеризується специфічними подіями та зрушеннями у стратегічних пріоритетах.

Таблиця 2.1

Трансформація зовнішньополітичного курсу України (2014–2025)

Етап / Період	Визначальні події та рішення	Зміщення пріоритетів зовнішньої політики
I. 2014–2019	Анексія Криму; збройний конфлікт на Донбасі; підписання Угоди про асоціацію Україна–ЄС (2014); запровадження західних санкцій проти Росії	Відмова від багатовекторності; початок прозахідної еволюції; формування першої коаліції підтримки (ЄС, США, Канада, Японія, Австралія)
II. 2019–2022	Конституційне закріплення курсу на членство в ЄС та НАТО (2019); Мінський процес; зростання напруги на лінії розмежування	Активізація євроатлантичного діалогу; отримання статусу Enhanced Opportunities Partner НАТО (2020); «Кримська платформа» (2021)
III. Лютий–грудень 2022	Повномасштабне вторгнення (24.02.2022); подання заявок на членство в ЄС та НАТО; утворення «Рамштайну» (квітень 2022); надання Україні статусу кандидата в ЄС (червень 2022)	Мобілізаційна дипломатія; формування коаліції 50+ держав; масштабний санкційний фронт (10+ пакетів ЄС); ордер МКС проти Путіна
IV. 2023–2025	Саміт НАТО у Вільнюсі (2023); відкриття переговорних кластерів ЄС (2024); Ukraine Facility (50 млрд євро); двосторонні безпекові угоди	Дипломатія членства та відновлення; просування «Формули миру»; глобальна дипломатія (Африка, Азія, Латинська Америка)

Джерело: складено автором на основі аналітичних доповідей Центру Разумкова [27], офіційних документів НАТО [76], Стратегії зовнішньополітичної діяльності України [36] та Конституції України [19].

Перший етап (2014–2019) охарактеризувався початком системного відходу від декларованого нейтралітету й активізацією євроінтеграційного порядку

денного. Підписання Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 році стало не лише торговельно-економічним рішенням, а й геополітичним вибором – сигналом про намір інтегруватися до демократичного простору Євроатлантики, а не перебувати у «сірій зоні» між двома полюсами тяжіння. Дослідник В. Горбулін зазначає, що Революція гідності та наступна агресія змусили українську зовнішньополітичну еліту переглянути «багатовекторність» як стратегічну концепцію: вона виявилася нежиттєздатною в умовах, коли один із ключових «векторів» перетворився на джерело екзистенційної загрози [9, с. 196]. З початку 2014 р. «група західних країн — країни ЄС, США, Канада, Велика Британія, а також Японія, Австралія та інші держави продемонстрували солідарність з Україною, підтримку її територіальної цілісності» [27]. Вони засудили агресію, запровадили санкції і надали першу фінансову та гуманітарну допомогу. Підписання Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 р. стало не лише торговельно-економічним рішенням, а й геополітичним вибором — сигналом про прагнення інтегруватися до простору ліберальних демократій, а не перебувати у «сірій зоні» між двома полюсами тяжіння.

Другий етап (2019—2022) позначився конституційним закріпленням євроатлантичного курсу. Поправки до Конституції України 2019 року, якими членство в ЄС та НАТО визначалося стратегічною метою держави, не лише нормативно оформили прагнення, що до того існували переважно на рівні урядових декларацій, але й зробили можливий відступ від цього курсу конституційно неможливим. У 2020 р. Україна отримала статус Enhanced Opportunities Partner НАТО, а у серпні 2021 р. ініціювала саміт «Кримська платформа», до якого долучилися 43 держави та міжнародні організації. Водночас «Мінський процес» дедалі більше сприймався українською стороною не як ефективний механізм врегулювання конфлікту, а як інструмент заморожування ситуації на умовах, вигідних Росії.

Третій і найбільш інтенсивний етап розпочався 24 лютого 2022 р. і характеризується тим, що українська дипломатія, за словами М. Пашкова (Центр

Разумкова), «поступово набула наступального, превентивного характеру» [27, с. 9]. В умовах широкомасштабної інтервенції «кардинально зросла швидкість зовнішніх процесів і подій, кількість перманентних загроз і викликів, що змушують до оперативної реакції» [27, с. 9]. Вже в перші тижні після нападу Президент Зеленський підписав офіційну заявку на членство в ЄС. У квітні 2022 р. спільно з країнами-партнерами було утворено Контактну групу з оборони України (UDCG — «Рамштайн»), що об'єднала понад 50 держав і стала найбільшою структурованою коаліцією підтримки з часів Другої світової війни [27, с. 5]. У червні 2022 р. Рада ЄС надала Україні статус кандидата на вступ — рішення, прийняте в рекордно короткі терміни і без прецедентів у процедурній практиці Союзу.

Четвертий, актуальний етап (2023–2025) позначений переходом від суто воєнної логіки до комплексної дипломатії відновлення й членства. Надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС у червні 2022 року і відкриття переговорних кластерів у 2024 році позначили початок нового, інституційно насиченого виміру двосторонніх відносин. Водночас Президент Зеленський активно просував «Формулу миру» — десятипунктну мирну ініціативу, оприлюднену ще у жовтні 2022 р. на саміті G7, яка стала першою системною спробою артикулювати бачення завершення конфлікту відповідно до норм міжнародного права.

Визначальною особливістю трансформованої дипломатії є принцип «одного голосу». Центр Разумкова фіксує, що «російська агресія об'єднала позиції інституцій громадянського суспільства, державних структур, провладних і опозиційних партій, масмедіа, всіх гілок влади», а «нинішній зовнішньополітичний курс, спрямований на опір російській агресії та прискорення руху до ЄС і НАТО, оцінюється позитивно і підтримується більшістю громадян країни» [27, с. 9]. Соціологічне дослідження Центру Разумкова (лютий–березень 2023 р.) засвідчило, що 78% громадян позитивно або скоріше позитивно оцінюють зовнішню політику держави в умовах війни, а 91% експертів дотримуються аналогічної думки [27, с. 9].

Принципово важливою є також нормативна трансформація зовнішньополітичного дискурсу. Якщо до 2022 року офіційна риторика часто апелювала до прагматичних аргументів (економічна вигода, безпекові гарантії), то після початку повномасштабного вторгнення центральним концептом стала категорія «боротьби за виживання» та захист не лише українського суверенітету, але й «правил міжнародного порядку, заснованого на нормах права» (rules-based international order). Цей наратив виявився надзвичайно ефективним у взаємодії з ліберальними демократіями Заходу, оскільки апелював до їхніх фундаментальних цінностей і загальноцивілізаційних інтересів, а не лише до геополітичних розрахунків.

Зовнішньополітична трансформація відбувалася і на рівні принципів підходів до міжнародних організацій. Якщо до 2022 року Україна демонструвала обережну позицію в Генеральній Асамблеї ООН і уникала гострих голосувань, то після початку повномасштабного вторгнення вона ініціювала кілька резолюцій, що отримали переконливу підтримку більшості членів ООН. Резолюція ES-11/1 «Агресія проти України» (березень 2022 р.), прийнята 141 голосом «за» при 5 «проти», стала безпрецедентним за масштабом підтвердженням міжнародно-правової позиції України. Разом із тим ці голосування виявили і структурні обмеження: значна кількість держав «глобального Півдня» утрималася від голосування або зайняла неоднозначну позицію, що зумовило необхідність інтенсивнішої дипломатичної роботи в Африці, Азії та Латинській Америці.

Ще однією ключовою трансформацією стало запровадження нових інструментів публічної дипломатії. Як зазначає аналітична доповідь, ефективною новацією стало «широке запровадження практики прямих публічних звернень української влади на вищому і високому рівнях до громадськості країн різних регіонів світу» [27, с. 10]. За перший рік повномасштабної війни (лютий 2022 — лютий 2023) Президент України виступив понад 170 разів перед іноземною аудиторією та 33 рази — перед іноземними парламентами, зокрема перед обома

палатами Конгресу США та парламентом Великої Британії. Загальна кількість виступів Зеленського з початку війни перевищила 560. Така адресна публічна дипломатія дозволила просувати проукраїнські наративи напряду, обходячи традиційні дипломатичні фільтри.

Важливим кількісним виміром трансформації є безпрецедентна інтенсивність міжнародних контактів на вищому рівні. Лише за один місяць — лютий 2023 р. — відбулися: спільне засідання Уряду України та Єврокомісії; два раунди переговорів з керівництвом ЄС; візити Прем'єр-міністрів Швеції, Нідерландів, Італії, Іспанії; зустріч із директоркою-розпорядником МВФ К. Георгієвою; візит Президента США Дж. Байдена до Києва; а також переговори з президентами Франції, Польщі, Туреччини та низки інших держав [27, с. 10]. Загалом лише за перший рік широкомасштабної агресії українська сторона на вищому рівні взяла участь у понад 80 міжнародних заходах.

Паралельно відбувалося розширення географічних пріоритетів дипломатії. Усвідомивши стратегічне значення «глобального Півдня», у 2022 р. МЗС розпочало впровадження нових Африканської та Азійської стратегій, а у 2023 р. — Латиноамериканської. На Конференції послів України (грудень 2022 р.) Президент Зеленський визначив пріоритетними «ті регіони і континенти, де наші інтереси поки що представлені менше, ніж нам необхідно» і оголосив про відкриття 10 нових посольств на африканському континенті [27, с. 11]. Результатом активнішої глобальної дипломатії стало зростання рівня міжнародної підтримки: у лютому 2023 р. 141 держава підтримала резолюцію ГА ООН «Принципи Статуту ООН, що лежать в основі досягнення всеохоплюючого, справедливого і сталого миру в Україні» [27, с. 10].

Центр Разумкова також фіксує специфічну інституційну рису воєнної дипломатії — концентрацію ключових зовнішньополітичних рішень на президентському рівні: «процес розробки рішень, запровадження ініціатив і акцій у зовнішньополітичній сфері значною мірою зосереджений в офісі Президента» [27,

с. 12]. Це обумовлено як режимом воєнного стану, так і необхідністю оперативної реакції на швидкоплинні міжнародні події. Водночас дослідники фіксують і структурний ризик: «за умов війни та активізації дипломатичних контактів загострилася традиційна проблема кваліфікованих кадрів для зовнішньополітичного відомства» [27, с. 14]. Саме через цей дефіцит у березні 2023 р. МЗС уперше в історії оголосило відкритий конкурсний набір послів у 20 країн.

Таблиця 2.2

Ключові виміри трансформації зовнішньої політики України

Вимір трансформації	До 24.02.2022	Після 24.02.2022
Стратегічна орієнтація	Задекларований євроатлантичний курс без чіткого механізму реалізації; «багатовекторні» залишки	Активна, наступальна дипломатія «кольору хакі» (за визначенням М. Пашкова, Центр Разумкова, 2023) [27] незворотна прозахідна еволюція
Характер дипломатії	Переважно реактивна; обережні позиції на міжнародних майданчиках	Ініціативна, превентивна; понад 170 виступів Президента перед іноземною аудиторією за перший рік вторгнення
Коаліція підтримки	Група держав ЄС, США, Канада, Велика Британія від 2014 р.	Понад 50 держав у форматі «Рамштайн»; регулярні резолюції ГА ООН (141 голос — лютий 2023)
Публічна дипломатія	Традиційні дипломатичні інструменти; обмежена адресність	Прямі звернення до парламентів (33 іноземні парламенти за 2022–2023); виступи перед студентами, культурними та бізнес-спільнотами
Географічні пріоритети	Переважно євроатлантичний вектор	Розширення на Африку, Латинську Америку, Азію; нові африканська, азійська, латиноамериканська стратегії МЗС
Санкційна дипломатія	Підтримка санкцій від 2014 р.; обмежена лобістська активність	Активна лобістська діяльність; 10+ пакетів санкцій ЄС; понад 120 осіб під санкціями США (квітень 2023)

Джерело: складено автором на основі аналітичної доповіді Центру Разумкова [27].

Аналіз зведених даних таблиці дозволяє сформулювати три ключові узагальнення. По-перше, трансформація є системною та охоплює одночасно стратегічну орієнтацію, характер дипломатії, коаліційний вимір, публічну

дипломатію, санкційний інструментарій та географічні пріоритети. По-друге, вона є незворотною в інституційному вимірі: конституційне закріплення євроатлантичного курсу, формалізований переговорний процес з ЄС і структура «Рамштайну» утворюють рамки, що зберігатимуться незалежно від змін урядових коаліцій. По-третє, трансформація не позбавлена структурних ризиків — зокрема кадрового дефіциту в МЗС та необхідності підтримувати широку підтримку всупереч можливій «втомі від України» серед деяких партнерів.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що російсько-українська війна виступила радикальним прискорювачем зовнішньополітичних трансформацій, розпочатих у 2014 р. Україна пройшла шлях від «багатовекторності» до чіткої євроатлантичної орієнтації, від реактивної дипломатії — до наступальної та ініціативної, від обережної позиції в міжнародних організаціях — до активного формування санкційних коаліцій і правозахисних механізмів. Ці зміни відповідають критеріям стратегічного переорієнтування, а не лише кризової адаптації, і визначатимуть зовнішньополітичний курс держави на роки вперед.

2.2. Відносини України з ЄС та НАТО: стратегічні пріоритети та євроінтеграційні зобов'язання

Відносини України з Європейським Союзом та Організацією Північноатлантичного договору утворюють стратегічне ядро її зовнішньополітичного курсу у визначальний для держави і для Європи загалом момент. Ця двоколійна євроатлантична інтеграція є унікальним прецедентом у сучасній дипломатичній практиці: жодна інша держава не вела переговори про членство в ЄС у розпал повномасштабної збройної агресії, одночасно докладаючи зусиль до зміцнення безпекового партнерства з НАТО. Аналіз динаміки цих

відносин вимагає врахування як їхньої структурної логіки, так і конкретних інструментів та механізмів взаємодії, що сформувалися у 2014–2025 роках.

Відносини з ЄС мають найдовшу і найбільш інституційно насичену передісторію. Перший серйозний імпульс вони отримали із підписанням Угоди про асоціацію, включно з поглибленою і всеосяжною зоною вільної торгівлі (DCFTA), у 2014 році. Ця угода не лише забезпечила двостороннє торговельне лібералізування, але й заклала правову основу для систематичної адаптації українського законодавства до *acquis communautaire* — масиву правових норм ЄС. Аналіз економічного виміру двосторонніх відносин демонструє безпрецедентний рівень синхронізації та взаємозалежності, який був досягнутий за останні роки. Запровадження Європейським Союзом режиму тимчасової лібералізації торгівлі, що передбачав скасування мит та квот на український експорт (так званий «економічний безвіз»), дозволило вітчизняній економіці частково компенсувати втрату традиційних логістичних маршрутів через морські порти та обмеження доступу до ринків країн Азії та Африки. Статистичні дані Центру Разумкова переконливо підтверджують цю структурну трансформацію: якщо за підсумками 2021 року частка ЄС у загальному зовнішньоторговельному обігу України становила близько 40–41%, то в період 2023–2024 років цей показник стрімко зріс, перевищивши позначку у 65%, що фактично та юридично прив'язало вітчизняну макроекономічну стабільність до європейського спільного ринку [27]. Така переорієнтація свідчить про те, що економічна інтеграція де-факто випереджає політичну.

Однак справжньою точкою якісного переходу стало надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС у червні 2022 року — рішення, прийняте Радою ЄС у рекордно стислі терміни й такі, що не мали прецеденту у процедурній практиці Союзу. Значення цього рішення виходить далеко за межі суто юридичного акту: воно засвідчило солідарність держав-членів ЄС із позицією України, визнало цінність відносин через спільну ідентичність (а не лише інтереси) і відкрило нову

фазу у «процесі розширення» ЄС, що фактично перебував у стані рецесії з середини 2000-х рр.

З моменту офіційного отримання статусу кандидата на членство в ЄС у червні 2022 року, українська влада ініціювала фазу інтенсивних структурних перетворень. Ключовим етапом стало нормативне забезпечення реформ у сфері медіа, діяльності Конституційного Суду та захисту прав національних спільнот. Паралельно із гармонізацією законодавства було здійснено комплексну реорганізацію вищих судових інстанцій та антикорупційної вертикалі, що супроводжувалося затвердженням профільних державних стратегій.

Таблиця 2.3

Стратегічні пріоритети відносин Україна–ЄС (2014–2025)

Напрямок співпраці	Досягнення (2014–2025)	Актуальні завдання (2025+)
Торгово-економічна інтеграція	Угода DCFTA; зростання частки ЄС у товарообігу до 60%+; лібералізація ринків	Адаптація до стандартів єдиного ринку; відновлення промислового потенціалу
Правова гармонізація	Впровадження <i>acquis communautaire</i> ; судова реформа; антикорупційна архітектура	Завершення реформ у сфері верховенства права; боротьба з корупцією
Безпека та оборона	CSDP-місії; надання військової допомоги; Угода про безпеку з ЄС (2024)	Інтеграція в систему колективної безпеки ЄС; оборонне планування
Відновлення та реконструкція	Реєстр збитків; Ukraine Facility (50 млрд євро, 2024–2027)	Залучення інвестицій; цифрова та зелена трансформація
Переговорний процес про членство	Статус кандидата (2022); відкриття переговорних кластерів (2024)	Закриття переговорних глав; внутрішні реформи; хронологія вступу

Джерело: складено автором на основі Угоди про асоціацію Україна–ЄС [39], Регламенту ЄС 2024/792[65] та Звіту Єврокомісії по Україні [45].

Станом на сьогодні Україна та Євросоюз завершили підготовку до переговорного процесу за чотирма напрямками, зокрема за пріоритетним кластером «Основи». Важливим кроком у середині травня 2025 року стало схвалення урядом

дорожніх карт, що визначають вектор розвитку демократичних інститутів, верховенства права та державного управління.

У сфері фінансової підтримки ЄС сформував безпрецедентний механізм — Ukraine Facility — загальним обсягом 50 млрд євро на 2024–2027 роки, що поєднує гранти, позики та гарантії. Він був доповнений початковою макрофінансовою допомогою обсягом 18 млрд євро у 2023 році, рішенням заморозити і спрямувати доходи від заблокованих активів Центрального банку Росії (до 300 млрд євро) на відновлення України, а також різноплановими безпековими інструментами у рамках Фонду миру ЄС. З позиції публічного адміністрування цей інструмент є не просто донорською допомогою для покриття дефіциту державного бюджету, а складним управлінським механізмом впливу, де надання кожного фінансового траншу жорстко прив'язане до виконання українським урядом конкретних індикаторів реформування державного сектору, антикорупційної інфраструктури, системи правосуддя та децентралізації [26]. Це створює ситуацію «примусу до реформ», за якої європейські інституції виступають безпосередніми стейкхолдерами внутрішніх управлінських процесів в Україні, мінімізуючи ризики відкату демократичних перетворень під приводом воєнного стану. Однак, варто констатувати наявність певних складнощів у дотриманні темпів реформування, передбачених програмою підтримки Ukraine Facility. Станом на липень, українською стороною не було у повному обсязі виконано зобов'язання за трьома реформаторськими кейсами — судовою реформою, децентралізацією та реорганізацією АРМА. Відповідно до регламентів ЄС щодо фінансової дисципліни, це зумовило пропорційне скорочення фінансової допомоги. У результаті сума виплати була скоригована з очікуваних 4,5 млрд євро до фактичних 3,05 млрд євро, що свідчить про жорстку залежність фінансування від реальних результатів інституційних змін.

Головним управлінським викликом на сучасному етапі є проведення комплексного скринінгу національного законодавства на предмет його

відповідності праву Європейського Союзу (*acquis communautaire*). Цей багатовимірний процес охоплює секторальний аналіз понад 27 тисяч європейських нормативно-правових актів у межах 33 переговорних розділів. Практика країн Центральної та Східної Європи свідчить, що успішність та швидкість цього етапу критично залежать від інституційної спроможності державної служби та децентралізації євроінтеграційного менеджменту. Відповідно, стратегічним пріоритетом зовнішньої та внутрішньої політики стає не просто формальна адаптація законів, а розбудова реальної спроможності органів публічної влади застосовувати ці норми на практиці. З точки зору теорії державного управління, Україна сьогодні виступає полігоном для тестування унікальної моделі «прискореної секторальної інтеграції в умовах збройного конфлікту», яка не має прецедентів у жодній з попередніх хвиль розширення Європейського Союзу. Як обгрунтовано у наших попередніх дослідженнях, реформа державного управління потребує не лише юридичної адаптації нормативно-правової бази, а й формування інституційних механізмів, які забезпечать ефективне впровадження нових норм, зміну культури управління та підвищення рівня громадянської участі в умовах одночасної євроінтеграції і воєнного стану [12].

Принципово важливим є те, що євроінтеграційний процес набуває й безпекового виміру, раніше для ЄС нетипового. У 2024 р. підписано двосторонню Угоду про безпекове партнерство між Україною та ЄС, яка передбачає підтримку оборонної промисловості, обмін розвідданими та допомогу в переході на стандарти НАТО. Консультативна місія ЄС в Україні (EUAM Ukraine) розширила сферу діяльності на сектор безпеки та оборони. Місія ЄС з військової допомоги Україні (EUMAM Ukraine), утворена у жовтні 2022 р. і покликана підготувати 30 000 військовослужбовців ЗСУ на території держав-членів ЄС, є першим в історії Союзу прецедентом прямої військової підготовки для держави-кандидата. Ці кроки відображають визнання того, що, як зазначено у доповіді Центру Разумкова (2022),

«ЄС також розглядає підтримку України в боротьбі з російською агресією як ключове завдання зі зміцнення європейської безпеки» [33, с. 17].

Попри загальний прогрес, судова гілка влади все ще потребує розв'язання питань щодо заповнення вакантних посад у КСУ та ВРП, а також завершення структурної оптимізації адміністративної юстиції.

Кризовим моментом у відносинах з ЄС стала спроба ревізії незалежності антикорупційної вертикалі влітку 2025 року. Запровадження адміністративного контролю над ключовими антикорупційними інституціями (НАБУ і САП) з боку Офісу Генпрокурора спровокувало внутрішньополітичну напруженість та негативний міжнародний резонанс. Хоча правовий статус-кво було відновлено у стислі терміни, подібні коливання в реалізації євроінтеграційного курсу створили додаткові бар'єри у переговорному процесі та загальмували динаміку зближення з Європейським Союзом.

Відносини з НАТО розвиваються у паралельній, але структурно відмінній логіці. Взаємодія між Україною та Альянсом після 2014 року набула нової якості: Comprehensive Assistance Package (CAP), прийнятий на Варшавському саміті 2016 р., заклав основи систематичного сприяння реформуванню сектору безпеки і оборони. Програма «Покращеного партнерства» (Enhanced Opportunities Partner), наданого Україні у 2020 р., наблизила її до практичних рамок Альянсу попри відсутність формального Плану дій щодо членства (ПДЧ).

Таблиця 2.4

Еволюція форматів взаємодії Україна–НАТО (1994–2026)

Рік	Формат / Документ	Значення для безпекової інтеграції України
1994	Приєднання України до «Партнерства заради миру»	Перший формат практичної взаємодії; початок оперативної сумісності
1997	Хартія про особливе партнерство Україна–НАТО	Визнання особливого статусу; механізм консультацій; Комісія Україна–НАТО

Продовження табл. 2.4

Рік	Формат / Документ	Значення для безпекової інтеграції України
2008 р. (Бухарест)	Заява саміту: Україна «стане» членом НАТО; відмова від ПДЧ	Принциповий сигнал про перспективу членства без конкретного механізму; джерело тривалої невизначеності
2020 р.	Статус Enhanced Opportunities Partner (партнер з розширеними можливостями)	Доступ до навчань, розвідки, деяких програм Альянсу нарівні з союзниками
Квітень 2022 р.	Утворення Контактної групи з оборони України (UDCG, «Рамштайн»)	50+ держав; координація постачань зброї; за оцінкою Центру Разумкова (2022), найбільш ефективний новий субрегіональний механізм підтримки
Липень 2023 р. (Вільнюс)	Скасування вимоги ПДЧ; декларація про «незворотній» курс до членства	Усунення формального бар'єру ПДЧ; але відсутність запрошення та часових рамок через тривання активного конфлікту
Липень 2024 р. (Вашингтон)	Декларація про «незворотній» шлях; NSATU (орган координації навчання та оснащення)	Інституціоналізація підтримки; фактична функціональна інтеграція в безпекову взаємодію Альянсу

Джерело: складено автором на основі аналітичної доповіді Центру Разумкова (2022) [33].

Рішення Бухарестського саміту НАТО 2008 р. про те, що Україна «стане» членом Альянсу без надання їй Плану дій щодо членства (ПДЧ), залишило відносини у стані хронічної невизначеності. Повномасштабне вторгнення радикально змінило динаміку відносин. Вільнюський саміт НАТО 2023 р. скасував формальну вимогу ПДЧ і підтвердив, що курс України до членства є «незворотним», проте конкретних термінів запрошення не визначив. Деякі дослідники, зокрема Д. Гамільтон, розглядають це як результат суперечності між стратегічними інтересами (включення України як способу зміцнення безпеки) та тактичними міркуваннями (ризик ескалації конфлікту за формальне запрошення у воєнний час). Вашингтонський саміт 2024 р. підтвердив цю логіку: декларації про «незворотній» курс України до членства доповнювалися конкретними

інструментами підтримки (NSATU, двосторонні угоди про безпеку), але не часовими рамками вступу. Під час Гаазького саміту 2025 року за ініціативи США було погоджено новий стратегічний орієнтир щодо нарощування оборонних витрат до 5% ВВП до 2035 року. Цей підхід передбачає розширене трактування безпекових інвестицій, що охоплюють не лише мілітарний компонент, а й розвиток технологічних інновацій, зміцнення стійкості соціуму та модернізацію інфраструктури. Важливою управлінською новацією стало включення витрат на військову підтримку України до структури виконання цих національних квот. Хоча підсумкова декларація не містила оновлених формулювань щодо часових рамок вступу Києва до Альянсу, це не змінює чинності раніше прийнятого у Вашингтоні принципу про незворотність євроатлантичної інтеграції України. Попри відсутність формального членства, практичне наближення України до НАТО досягло безпрецедентного рівня. Спільні командно-штабні навчання, обмін розвідувальними даними, стандартизація озброєнь і логістики, спільне планування — усе це фактично означає функціональну інтеграцію в певні аспекти діяльності Альянсу без наявності 5-ї статті Вашингтонського договору. У більш широкому контексті, на думку Е. Пайфер, нинішній формат безпекового партнерства України та НАТО є унікальним у тому сенсі, що він у певних відношеннях виходить за межі традиційних рамок «ПДЧ → членство» і може визначити нові форми асоційованої безпеки у майбутньому [63].

У 2025 році з метою підвищення ефективності управління оборонними ресурсами було впроваджено інноваційний інструмент — PURL (Prioritised Ukraine Requirements List). Цей механізм спрямований на глибоку систематизацію та верифікацію нагальних потреб Збройних Сил України через пряму взаємодію оборонного відомства України та оперативного штабу НАТО NSATU у Вісбадені. Сформований перелік охоплює критичні номенклатури озброєнь, включаючи засоби протиповітряної оборони (зокрема системи Patriot та IRIS-T), боєприпаси та інструменти радіоелектронної боротьби. Функціонування PURL дозволяє країнам-

союзникам здійснювати цільове фінансування конкретних запитів, забезпечуючи високу прозорість та оперативність логістичних процесів. Практичне значення «Рамштайнського формату» (Ukraine Defense Contact Group, UDCG) як нового субрегіонального безпекового механізму детально розглядається у доповіді Центру Разумкова (2022). Автори підкреслюють, що ефективність цього формату зумовлена «лідерством Сполучених Штатів, залученням НАТО і ЄС, наявністю спільного безпекового інтересу для всіх учасників», а неінституціоналізований характер групи не заважає, а, «можливо, і є запорукою високої оперативності та результативності» [33]. За статистичними даними Кільського інституту світової економіки, упродовж 2025–2026 років відбулася докорінна реконфігурація архітектури міжнародної військової підтримки. Статистика свідчить про критичне скорочення американської допомоги (на 99% у 2025 році), що було компенсоване 67-відсотковим зростанням внесків з боку європейських держав. Провідними донорами в цей період стали Німеччина та Велика Британія, чия допомога склала 9 млрд євро та 5,4 млрд євро відповідно. Ключовою зміною у стратегії управління ресурсами став перехід від передачі засобів із наявних складів до механізмів спільного фінансування (зокрема через систему PURL) та цільового інвестування в український оборонно-промисловий комплекс, чия частка в структурі постачань наприкінці 2025 року сягнула 22%. Порівняльний аналіз безпекових спроможностей ЄС і НАТО є важливим для розуміння, які саме переваги здатне надати Україні кожне з об'єднань. Відповідне експертне оцінювання, проведене Центром Разумкова у серпні–вересні 2022 р. (44 провідні українські та 10 закордонних експертів), дозволяє кількісно порівняти ці спроможності. Дані таблиці переконливо свідчать: за всіма показниками, безпосередньо пов'язаних з обороною, НАТО демонструє суттєво вищі спроможності, ніж ЄС. Натомість ЄС має порівняльну перевагу у фінансово-гуманітарній підтримці та стимулюванні внутрішніх реформ. Як наголошує доповідь Центру Разумкова (2022), «безпекові спроможності ЄС зосереджені у сфері цивільної безпеки — у військових

спроможностях ЄС покладається на НАТО» [33]. Саме тому фінляндська і шведська моделі підтверджують логіку, за якою навіть держави всередині ЄС прагнуть до членства в НАТО як єдиного надійного механізму колективної оборони.

Таблиця 2.5

Оцінка безпекових спроможностей ЄС і НАТО (за 5-бальною шкалою)

Показник безпекової спроможності	ЄС (середній бал)	НАТО (середній бал)	Перевага
Політична солідарність в ухваленні рішень	3,2	3,8	НАТО
Стратегічне та оперативне планування	2,9	4,0	НАТО
Розвідка та аналіз ситуації	3,0	4,4	НАТО
Оперативність ухвалення рішень	2,5	3,5	НАТО
Наявність ресурсів	3,3	3,9	НАТО
Готовність сил і засобів	2,5	3,8	НАТО
Мобільність сил, засобів, ресурсів	2,6	3,7	НАТО
Фінансова та гуманітарна допомога Україні	4,2	3,0	ЄС
Боротьба з корупцією / реформування правосуддя	4,1	3,0 – 3,2	ЄС

Джерело: складено автором на основі аналітичної доповіді Центру Разумкова [33].

Водночас опитування Центру Разумкова фіксує, що 80,4% експертів вважають членство в НАТО «достатньою складовою гарантованої безпеки» для України (4,18 бали за 5-бальною шкалою), а членство в ЄС — 54,9% (4,17 бали). Для порівняння, лише 15,7% вважають достатньою гарантією безпеки «договір про

гарантії безпеки без військового компонента» (3,95 бали). Ці дані підтверджують, що євроатлантична інтеграція сприймається фаховим середовищем як системна безпекова необхідність, а не лише як ціннісний вибір [33, с. 28].

Важливо також розглянути внесок, який Україна здатна запропонувати ЄС і НАТО у сфері безпеки. Центр Разумкова (2022) наводить результати відповідного опитування: 92,2% експертів вважають, що Україна може «повною мірою» надати НАТО «практичний досвід протидії російській агресії у підготовці сил»; 80,4% — «досвід і практичну участь у протидії російській пропаганді та дезінформації»; 62,7% — «захист східного флангу ЄС і НАТО від агресивних дій Росії» [33, с. 27]. Ці дані суголосні із висновком доповіді: «У військовому вимірі Україна де-факто вже адаптована до систем європейської та євро-атлантичної безпеки, що є важливим чинником прискороного набуття нею членства в ЄС і НАТО» [33, с. 36].

Окремою аналітичною проблемою є визначення реалістичних термінів вступу. Опитування Центру Разумкова (2022) зафіксувало кардинальні зміни в оцінках порівняно з попереднім роком: якщо у 2021 р. жоден із опитаних експертів не вважав реальним вступ України до ЄС протягом п'яти років, то у 2022 р. таку перспективу допускали 35,3%. Вступ до НАТО у п'ятирічній перспективі вважали можливим 43,1% [33, с. 29]. Аналітики при цьому підкреслюють зниження «важливості чинника реакції Росії» для консенсусу всередині НАТО (з 3,6 до 3,3 бала), що відображає принципову зміну: загальне сприйняття Росії переходить від «партнера з безпекових питань» до «джерела загрози», яку необхідно стримувати колективно.

Таким чином, відносини України з ЄС та НАТО характеризуються глибокою, але структурно асиметричною інтеграцією: у площині відносин з ЄС вона є нормативно-правовою та фінансовою, де переговорний процес формально розпочато; у площині НАТО — переважно безпеково-операційною та оборонно-промисловою, без чітких термінів формального вступу, але водночас отримуючи безпрецедентний рівень практичної підтримки - від систем ППО до мільярдних

фінансових пакетів. Обидва процеси є функціонально взаємопов'язаними і в середньостроковій перспективі можуть визначити нову архітектуру євробезпеки, де Україна виступатиме як «фронтowa держава» та «щит» ліберальних демократій у протистоянні з ревізіонізмом.

2.3. Аналіз ключових міжнародних партнерів та організацій у формуванні зовнішньої політики України.

Сучасна зовнішня політика України формується у складній мережі двосторонніх і багатосторонніх взаємодій, у якій роль окремих партнерів і організацій суттєво варіюється залежно від характеру надаваної підтримки, геополітичного інтересу та ідеологічної близькості. Системний аналіз цієї мережі дозволяє виявити ключові вузли, навколо яких структурується українська дипломатична стратегія, і водночас окреслити зони ризику — передусім пов'язані з потенційним дефіцитом підтримки або «втомою» від конфлікту серед деяких груп партнерів.

Аналітична доповідь Центру Разумкова «Стратегічні партнери України: реалії та пріоритети в умовах війни» (НБО № 3-4, 2023) фіксує, що широкомасштабна агресія Росії «спровокувала нові загрози та глобальні зміни у світі, трансформувала пріоритети та характер української дипломатії, у т. ч. на ключових зовнішньополітичних напрямках» [35, с. 24]. Доповідь пропонує чітку типологію позиціонування держав світу щодо конфлікту, що дозволяє структурувати аналіз ролі ключових партнерів. Згідно з наведеною типологією, систему міжнародної підтримки України утворюють якісно різнорідні рівні: «ядро» активної коаліції (понад 60 держав у складі «Рамштайн»), ширше коло держав політичної солідарності (близько 100) та значний масив «нейтральних» країн, що становить головну дипломатичну проблему для Києва.

Як підкреслюється в доповіді, «серед найбільш важливих індикаторів пріоритетності та стратегічності двосторонніх відносин можна виокремити: підтримку опору України російським загарбникам і засудження злочинів країни-агресора; взаємні довгострокові інтереси, що ґрунтуються на цінностях демократії, верховенства права; сприяння євроінтеграції» [35, с. 100].

Таблиця 2.6

Типологія позицій держав світу щодо війни в Україні

Категорія держав	Склад та чисельність	Характер участі у підтримці України
Держави-союзники (активна підтримка)	Понад 60 держав у складі «Рамштайн»; ядро — країни ЄС, США, Канада, Велика Британія, Японія, Австралія, Нова Зеландія, Республіка Корея	Пряма різнобічна підтримка: воєнна, фінансова, гуманітарна; послідовне голосування за проукраїнські резолюції ГА ООН; санкції проти РФ; підтримка міжнародного трибуналу
Держави, політично солідарні з Україною	Близько 100 держав, які підтримують резолюції ГА ООН (141 голос у лютому 2023 р.)	Голосування в ГА ООН; обмежена або несистемна матеріальна підтримка; публічні заяви засудження агресії
«Нейтральні» держави	Китай, Індія, Бразилія, ПАР, Туреччина, більшість країн Африки, Латинської Америки, Близького Сходу	Утримання або відсутність на голосуваннях ГА ООН; збереження економічних відносин з Росією; декларативні заклики до «мирного врегулювання»
Союзники агресора	КНДР, Еритрея, Білорусь, Малі, Нікарагуа, Сирія, Іран	Голосування проти резолюцій ГА ООН; постачання зброї та компонентів РФ (Іран — БПЛА; КНДР — боєприпаси); пряма дипломатична підтримка

Джерело: складено автором на основі аналітичної доповіді Центру Разумкова (2023) [35]

Відповідно до офіційного нормативного документа — «Стратегії зовнішньополітичної діяльності України» (2021 р.), Україна задекларувала розбудову відносин стратегічного характеру з 16 ключовими державами, що належать до чотирьох груп: держави-учасниці G7 (США, Велика Британія, Канада, Японія); держави-члени ЄС (Німеччина, Франція, Польща, Литва, Румунія);

держави Східного партнерства (Молдова, Грузія, Азербайджан); інші впливові держави (Китай, Індія, Бразилія, Туреччина). Центр Разумкова за результатами комплексного оцінювання дійшов висновку, що в умовах повномасштабної війни до першого рівня справжніх стратегічних партнерів відносяться: США, Велика Британія, Польща, Канада, Німеччина, Франція, Литва, Японія, Румунія, Молдова. Водночас відносини з Китаєм, Бразилією, Індією та Грузією «загалом не відповідають рівню стратегічного партнерства» [35, с. 27].

Сполучені Штати Америки є безперечним лідером підтримки України як за обсягами, так і за впливом на формат коаліції. За оцінками Кільського інституту світової економіки (IfW Kiel), за 2022–2024 рр. США стали найбільшим донором підтримки України серед окремих держав. Після початку широкомасштабної агресії США, за різними програмами допомоги, поставили до України військової техніки та озброєння на суму орієнтовно \$67 млрд, здійснювався обмін розвідувальною інформацією. Поряд з Євросоюзом Вашингтон був ініціатором застосування санкцій проти росії. США також надали Україні макрофінансової допомоги на суму \$31,5 млрд". Близько 240 тис. українських біженців знайшли притулок у США. [54]. Проте динаміка 2025–2026 років засвідчила суттєву трансформацію архітектури міжнародної підтримки: з огляду на внутрішньополітичні процеси у США європейські партнери (країни ЄС та НАТО) перехопили ініціативу і випередили Сполучені Штати за обсягами прямих фінансових зобов'язань щодо закупівлі нового озброєння для ЗСУ.

Попередня адміністрація Президента Д. Байдена сформулювала та дотримувалася у своїй діяльності доктрини про обмежене стратегічне партнерство між США та Україною, за якої Сполучені Штати не можуть дозволити, щоб Україна програла російсько-українську війну, але є неготовими до поразки росії. Попри всі обмеження, за попередньої адміністрації США, українсько-американське співробітництво носило переважно характер, хоча й обмеженого, але стратегічного партнерства. На сучасному етапі, після обрання Президентом США Д. Трампа,

відносини між США та Україною зазнали докорінних змін. З одного боку, ідеться про комерціалізацію партнерства, з іншого — про нестабільність і суперечливість позицій США на українському напрямі, насамперед в контексті мирних переговорів. За деякими експертними оцінками, США перестали бути не лише стратегічним партнером України, а й «підігравали» росії на міжнародній арені. Водночас позиція Трампа щодо України залишається внутрішньо суперечливою. З одного боку, у лютому 2025 р. адміністрація заморозила обмін розвідданими і зупинила допомогу, висунувши вимогу щодо доступу до мінеральних ресурсів України як умови подальшої підтримки. З іншого — вже у вересні 2025 р. було затверджено перший пакет постачань в рамках PURL (NATO-led Prioritized Ukraine Requirements List) обсягом 2×500 млн доларів, а сам Трамп погрожував Росії масштабними санкціями, якщо вона не укладе угоду.. Ця непослідовність відображає не лише особистий стиль президента, а й структурний розрив між трамп-бюрократією і традиційним зовнішньополітичним апаратом, частина якого зберігає проукраїнські позиції.

Велика Британія посідає особливе місце серед союзників, маючи обсяг наданої воєнної допомоги в \$16,5 млрд і відіграючи роль каталізатора рішень, що надалі підхоплюють інші партнери. Лондон першим серед великих союзників оголосив про постачання танків (Challenger 2) і ракет далекого радіусу дії (Storm Shadow і Brimstone), що відкрило шлях для аналогічних рішень Франції, Польщі та Нідерландів. Програма підготовки INTERFLEX, запущена Британією, підготувала понад 30 000 військовослужбовців ЗСУ [73].

Польща, маючи найдовший безпосередній кордон з Україною серед членів НАТО і найгострішу «пам'ять» про ревізіоністські апетити Росії, стала головним логістичним вузлом транзиту допомоги і прийняла найбільшу кількість українських біженців у Європі (понад 1 млн осіб на постійній основі). Загальна сума польської воєнної допомоги перевищує €4,5 млрд, що включає 318 танків Т-72М, 14 МіГ-29, ПЗРК Перун, дрони-камікадзе Warmate і великі партії боєприпасів. Але ще

важливіше практичне значення Польщі як «хабу», без доступу до інфраструктури якого «постачання західної зброї до України значно ускладнилося б або стало взагалі неможливим» [64]. Польська дипломатія також виступає найпослідовнішим лобістом прискорення євроатлантичної інтеграції України у структурах ЄС і НАТО.

Балтійські держави (Естонія, Латвія, Литва) демонструють пропорційно найвищий рівень підтримки відносно свого ВВП. Зокрема, Естонія, згідно зі стратегічним планом до 2028 року, довела загальний очікуваний обсяг допомоги до 1,41 млрд євро (понад 3,5 % ВВП країни), причому лише за підсумками 2025 року фактичний обсяг наданої військової підтримки сягнув 0,35 % ВВП [44]. Латвія станом на початок 2026 року збільшила загальний обсяг військової допомоги до 665 млн євро (близько 0,3 % ВВП за підсумками 2025 року), паралельно ставши співлідером міжнародної «Коаліції дронів» (Drone Coalition) та інвестувавши 50 млн євро у закупівлю безпілотних систем латвійського виробництва для потреб українського фронту [71]. Зі свого боку Литва, радикально оновивши Стратегію національної безпеки на початку 2026 року, офіційно визначила Росію екзистенційною загрозою для всього трансатлантичного простору та формалізувала виділення 0,25 % ВВП на оборонні потреби Києва як довгостроковий елемент власної національної безпеки [56]. Центр Разумкова зазначає, що частка підтримки Естонії «є однією з найбільших у світі» в перерахунку на душу населення [35, с. 22]. Ця позиція обумовлена чіткою стратегічною логікою: для Балтії перемога України є безпосередньою умовою їхньої власної безпеки та вірогідності статті 5 Вашингтонського договору.

Міжнародні фінансові організації виконують критичну функцію макроекономічної стабілізації, без якої підтримання бойового потенціалу і соціальної стійкості держави в умовах тривалої війни було б неможливим. Фінансові надходження від країн-партнерів покривають «приблизно третину витрат бюджету України», тоді як видатки лише загального фонду державного бюджету на сектор безпеки та оборони становили 59,1% усіх видатків за сім місяців 2023 р. [35,

с. 17]. Програма МВФ (Extended Fund Facility, 15,6 млрд СПЗ, 2023 р.) — перша в історії Фонду повноцінна програма для держави в умовах активного збройного конфлікту — забезпечує прив'язку фінансової підтримки до проведення реформ. Станом на початок 2026 року Україна успішно завершила чергові етапи перегляду програми, що підтвердило виконання понад 30 структурних маяків у сферах антикорупційної політики, управління публічними інвестиціями та фіскального моніторингу. Ця програма виконує функцію «якірного» механізму, що не лише надає прямий ресурс, а й слугує гарантією для інших міжнародних донорів (зокрема в межах ініціатив G7) щодо спроможності української системи публічного управління реалізовувати складні трансформації навіть під час активної фази конфлікту. Паралельно з операційною підтримкою, актуалізується питання довгострокової реконструкції. Оцінки потреб у відновленні, за даними Світового банку, сягають щонайменше \$510 млрд [35].

Важливим структурним елементом підтримки України є новий механізм довгострокових безпекових зобов'язань, що формується в рамках «Спільної декларації про підтримку України», ухваленої на Вільнюському саміті НАТО (12 липня 2023 р.) за ініціативи G7. Декларація передбачає укладення двосторонніх безпекових угод між Україною і окремими державами, що «формує систему юридично зобов'язуючих міждержавних угод у сфері безпеки, яка забезпечуватиме довгострокову, гарантовану воєнну та фінансово-економічну підтримку» [35, с. 16]. До серпня 2023 р. до декларації приєдналися 25+ держав, зокрема Бельгія, Данія, Ірландія, Норвегія, Швеція, Фінляндія, Чехія, Румунія та всі три балтійські держави. Перші раунди переговорів про конкретні двосторонні угоди розпочалися зі США (серпень 2023 р.) та Великою Британією (серпень 2023 р.).

Туреччина займає унікальну нішу у зовнішньополітичних розрахунках України, поєднуючи членство в НАТО зі збереженням торговельних і дипломатичних зв'язків з Росією. Центр Разумкова характеризує відносини з Туреччиною як такі, де «потенціал стратегічного партнерства значною мірою

обмежується намаганням Анкари працювати паралельно з Києвом і Москвою, переслідуючи власні інтереси» [35, с. 27]. Водночас Туреччина відіграє роль ситуативного посередника: саме за турецьким сприяння у липні 2022 р. було укладено Зернову угоду (Ініціативу з безпеки в галузі зерна), за посередництва Туреччини та ООН і що забезпечила відновлення українського зернового експорту з чорноморських портів та запобігла продовольчій кризі у країнах Глобального Півдня, стала одним із небагатьох прикладів успішного дипломатичного врегулювання часткового аспекту конфлікту у воєнний час. Попри те, що Росія вийшла з угоди в липні 2023 р., сам прецедент свідчить про можливість прагматичного діалогу навіть в умовах активної фази конфлікту.

Японія, традиційно дистанційована від збройних конфліктів поза Індо-Тихоокеанським регіоном, здійснила безпрецедентний крок, підписавши 21 березня 2023 р. «Спільну заяву про особливе глобальне партнерство між Україною та Японією» [35, с. 25]. Надана нелетальна допомога та фінансовий внесок до спільних закупівель боєприпасів зі США є першим в історії проявом японської підтримки держави, що перебуває в активному збройному конфлікті. Це відображає усвідомлення Токіо взаємозв'язку між стримуванням ревізіонізму Росії в Євроатлантиці та стримуванням Китаю в Індо-Тихоокеанському регіоні.

Особливого аналізу заслуговує проблема «Глобального Півдня» — масиву держав, що не приєдналися до санкційного режиму і демонструють переважно амбівалентну або нейтральну позицію. Просування «Формули миру» Президента Зеленського залишається ключовим інструментом роботи з Глобальним Півднем. Станом на 2025–2026 рр. кількість учасників дипломатичного процесу навколо українського мирного плану зросла до близько 100 держав та міжнародних організацій. Після початкових зустрічей радників (у Копенгагені, Джидді, Мальті та Давосі), процес вийшов на найвищий рівень під час Глобального саміту миру у Швейцарії (червень 2024 р.) та подальших тематичних конференцій. До спільних робочих груп (зокрема з питань продовольчої, ядерної безпеки та повернення

полонених) залучено низку країн Латинської Америки, Африки та Азії. Хоча дипломатична боротьба триває — Індія та ПАР зайняли обережну позицію щодо підписання фінальних комюніке, а Китай з Бразилією намагалися просувати альтернативні формати — загальна стратегія довела свою дієвість. Як зазначалося ще на етапі запуску ініціативи в доповіді Центру Разумкова, Формула миру «є основою та стимулом для розширення і подальшої консолідації альянсу країн з різних регіонів світу, солідарних з Україною» [35, с. 13], що сьогодні на практиці трансформувалося у створення діючих глобальних секторальних коаліцій.

Важливою складовою підтримки України є санкційна політика ЄС, яка координується з іншими країнами світу. Зокрема, в липні 2025 р. ЄС ухвалив 18-й санкційний пакет проти РФ, який містить обмеження щодо 22 російських банків, 105 танкерів «тіньового» флоту, «Північного потоку» тощо. Встановлено цінові обмеження щодо російської нафти тощо.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що мережа міжнародних партнерів і механізмів підтримки України є найширшою та найбільш структурованою в її сучасній дипломатичній практиці. Водночас вона є нерівномірною: ядро активної підтримки концентрується у США, ЄС і кількох ключових союзниках, тоді як значна частина «Глобального Півдня» займає амбівалентну позицію. Одним із ключових завдань зовнішньої політики України на середньострокову перспективу є розширення цього ядра, диверсифікація стратегічних партнерств відповідно до реальних критеріїв і залучення нових держав до участі в механізмах відновлення та мирного процесу.

Висновки до розділу 2

Проведений аналіз охопив три взаємопов'язані виміри: трансформацію дипломатії під тиском повномасштабної агресії, характер відносин із ЄС та НАТО, а також роль і типологію ключових міжнародних партнерів.

Встановлено, що повномасштабне вторгнення Росії спричинило докорінну трансформацію зовнішньої політики України за шістьма взаємопов'язаними вимірами: стратегічним (від «багатовекторності» до незворотної євроатлантичної орієнтації), дипломатичним (від реактивного до ініціативного типу), коаліційним (від переважно двостороннього до широкої мережі коаліцій), публічно-дипломатичним (формування глобального наративу з позиції жертви агресії), санкційним (від аутсайдера до архітектора антиросійських режимів) та географічним (розширення дипломатичної присутності в Африці, Азії, Латинській Америці). Конституційне закріплення євроатлантичного курсу, структура «Рамштайну» та відкриті переговорні кластери з ЄС утворюють рамки, що є незворотними незалежно від змін урядових коаліцій.

Відносини з ЄС та НАТО розвиваються за принципово різними, хоча й взаємопов'язаними логіками. ЄС надає нормативно-правову та фінансову підтримку: отримання статусу кандидата (2022), відкриття переговорних кластерів (2024–2025), механізм Ukraine Facility на 50 млрд євро із прив'язкою до виконання 184 реформ. НАТО, у свою чергу, забезпечує безпеково-оперативну взаємодію — скасування вимоги ПДЧ, декларація про «незворотній» курс, запуск NSATU і PURL без чіткого горизонту формального членства. Ці два треки є взаємозалежними: без безпекових гарантій масштабна реконструкція і приплив інвестицій залишатимуться обмеженими, тоді як виконання умов ЄС підвищує сумісність ЗСУ зі стандартами Альянсу.

Аналіз партнерської мережі засвідчив її безпрецедентну широту, але водночас і внутрішню нерівномірність. «Ядро» активної коаліції (США, Велика Британія,

Польща, Балтія, Німеччина, Норвегія) забезпечує переважну частину воєнної та фінансової підтримки. Трансформація позиції США за адміністрації Д. Трампа — від системного стратегічного партнерства до умовного транзакційного — актуалізує необхідність диверсифікації ресурсної бази й прискорення автономної підтримки ЄС. Стратегічна амбівалентність «Глобального Півдня» залишається невирішеною дипломатичною проблемою, що вимагає адаптації комунікаційних підходів. Загалом другий розділ засвідчує: Україна поступово перетворюється з реципієнта підтримки на активного учасника, що формує правила гри у сфері безпеки та міжнародного права.

РОЗДІЛ 3.

ПЕРСПЕКТИВИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ НОВОГО СВІТОВОГО ПОРЯДКУ

3.1. Зміни в геополітичній архітектурі світу та їхній вплив на управління зовнішньополітичними процесами.

Дискусія щодо характеру «нового світового порядку» набула особливої актуальності після 24 лютого 2022 року. Ряд дослідників, зокрема Г. Кіссінджер, стверджував, що людство стоїть на порозі якісно нового типу міжнародних відносин, для яких характерна не лише постбіполярна «однополярність» або «багатополярність», а принципово нова невизначеність щодо засадничих правил взаємодії між великими державами [18]. Геополітична архітектура – сукупність стійких просторових, інституційних та нормативних структур, що визначають розподіл сили, правила взаємодії між державами і логіку формування альянсів, переживає найглибшу трансформацію з часів завершення холодної війни та розпаду біполярної системи 1991 р. Якщо у попередні десятиліття зміни у міжнародному порядку відбувалися еволюційно, то з 2022 р. вони набули революційного характеру. Три паралельні процеси – повномасштабна агресія Росії проти України, повернення Дональда Трампа до влади в США та наростання внутрішньополітичних криз у Європі – утворюють взаємопов'язану систему, що принципово переформатовує розподіл сили, правила взаємодії між державами та механізми управління глобальними процесами. Розуміння цих трансформацій у сукупності є обов'язковою передумовою для аналізу позиції та стратегічних можливостей України. Теоретично проблематика геополітичної трансформації знаходиться на перетині реалістичних концепцій балансу сил (К. Волтц, Дж. Міршаймер), ліберально-інституціоналістських підходів до управління через багатосторонні інститути (Дж. Айкенберрі) та конструктивістських концепцій, що

акцентують роль норм, ідентичності та наративів у формуванні міжнародного порядку (А. Вендт). Сучасна реальність вимагає поєднання всіх трьох підходів: жоден з них поодиночі не описує адекватно картину «перехідного» світового порядку, де одночасно діють логіка балансу сил, ерозія багатосторонніх інститутів і боротьба за нормативне лідерство.

Першим і найважливішим структурним процесом є посилення і консолідація колективного Заходу. Всупереч очікуванням Кремля щодо розколу євроатлантичної спільноти, агресія проти України прискорила натомість прийняття до НАТО Фінляндії (квітень 2023 р.) та Швеції (2024 р.), суттєво збільшила оборонні витрати держав-членів (понад 20 держав НАТО перевищили позначку 2% ВВП на оборону), спонукала ЄС до ухвалення у 2022 р. «Стратегічного компасу» – першого в його історії комплексного безпекового та оборонного документа. У січні 2023 р. НАТО і ЄС підписали нову декларацію про зміцнення стратегічного партнерства для протидії сучасним геополітичним загрозам. Ці зміни відображають якісний перехід від «м'якого» до «жорсткого» безпекового мислення в Євроатлантиці.

Другим структурним процесом є ескалація протистояння США–КНР, що набуває ознак системної глобальної кризи. «Стратегія національної безпеки США» (жовтень 2022 р.) визнала Китай «єдиною країною, що має і намір, і дедалі більшу здатність змінити міжнародний порядок». Утворення AUKUS (вересень 2021 р.) та активізація QUAD свідчать про посилення стримування КНР у Індо-Тихоокеанському регіоні. Стратегічна роль КНР у трансформації світового порядку реалізується через кілька взаємопов'язаних механізмів. Першим є «Пояс і шлях» (BRI) – інфраструктурна стратегія економічного впливу, що охоплює 140+ держав, і функціонує за принципом «інфраструктурного реалізму»: замість прямих геополітичних вимог Пекін створює мережі взаємозалежності, які мають довгострокові стратегічні наслідки. Другим є BRICS+: у 2025 р. після вступу Індонезії блок об'єднує 13 повних членів і 9 партнерів, що сукупно представляють понад 40% світового ВВП і більше половини населення Землі. Третім є фінансовий

вимір: юань став основною розрахунковою валютою для Росії у зовнішній торгівлі та резервних накопиченнях, фактично рятуючи російську економіку від повного краху під тиском санкцій. Для України це протистояння несе подвійне значення: з одного боку, воно відволікає ресурси та увагу США від театру бойових дій в Європі; з іншого – Японія, Республіка Корея та Австралія, занепокоєні прецедентом Тайваню, мають прямий стратегічний інтерес у тому, щоб агресія проти суверенної держави – члена ООН не увінчалась успіхом [35, с. 10–11].

Третім структурним процесом є формування конкурентного блоку авторитарних держав. Центр Разумкова фіксує зближення, що проявилось в ключових подіях 2023 р.: візит Сі Цзіньпіна до Москви (21–22 березня 2023 р.) з підписанням 14 двосторонніх угод; постачання Іраном ударних безпілотників для ударів по Україні; активізація співпраці між Росією та КНДР; саміт БРІКС (серпень 2023 р.), де КНР і Росія прагнули позиціонувати розширений блок як противагу G7. Водночас дослідники Центру зазначають, що цей «антизахідний» альянс є внутрішньо суперечливим і не здатний сформувати справжню альтернативну систему норм [35, с. 11].

Четвертим структурним процесом є стратегічна невизначеність «Глобального Півдня». Держави Африки, Латинської Америки, Близького Сходу та Азії загалом уникають самовизначення, намагаючись балансувати між двома полюсами. Ця «нейтральність» не є ідеологічною позицією, вона відображає прагматичний розрахунок: максимізувати економічні та дипломатичні вигоди за рахунок обох центрів тяжіння, зберігаючи автономію. Для України це є і викликом (відсутність одностайної підтримки в ГА ООН), і можливістю: за умов правильно сформульованих меседжів щодо продовольчої безпеки, «Формули миру» та постколоніального порядку денного, ці держави можуть стати частиною ширшої коаліції нормативного тиску на агресора.

У найбільш загальному вигляді можна виокремити чотири конкуруючих сценарії трансформації міжнародної архітектури, кожен із яких має специфічні

імплікації для України та її зовнішньополітичного управління:

- 1) «нова багатоплярність» – передбачає консолідацію кількох приблизно рівних центрів сили (США, ЄС, Китай, незахідний «глобальний Південь»), між якими відбувається конкуренція за вплив і формування норм;
- 2) «ліберальна реконсолідація» – передбачає, що агресія Росії, навпаки, прискорила згуртування демократичних держав навколо цінностей суверенітету і верховенства права, зміцнивши євроатлантичну спільноту;
- 3) «фрагментований безлад» – описує ситуацію, за якої жоден із центрів сили не має достатнього ресурсу для глобального лідерства, а міжнародні інститути значною мірою втрачають легітимність і ефективність;
- 4) «поліцентричне партнерство» – уявляє світ, де ситуативні коаліції формуються навколо конкретних проблем, а не постійних альянсів.

З погляду управління зовнішньополітичними процесами, кожен із наведених сценаріїв висуває різні вимоги до інституційного потенціалу і стратегічної гнучкості держави. У сценарії багатоплярності першочергового значення набуває здатність України до балансування – підтримки відносин одночасно з кількома центрами сили і запобігання ситуації, коли вона стає виключно залежною від одного покровителя. У сценарії «ліберальної реконсолідації» ключовою є повнота виконання вимог ЄС/НАТО та демонстрація спроможності до управлінських реформ. У сценарії «фрагментованого безладу» особливого значення набуває власна ендогенна стійкість держави – фінансова, безпекова, соціальна. У «поліцентричному» сценарії – дипломатична гнучкість і здатність формувати ситуативні коаліції навколо конкретних цілей.

На нинішньому етапі елементи всіх чотирьох сценаріїв присутні одночасно, що і зумовлює принципову складність управління зовнішньою політикою України. З одного боку, очевидна ліберальна реконсолідація Заходу навколо підтримки України; з іншого – наростаючі ознаки стратегічного суперництва між США та Китаєм, що визначає глобальну розстановку сил незалежно від перебігу подій в

Україні. «Глобальний Південь» виявляє стійку нейтральність, що є свідченням радше поліцентричної, ніж ліберально-консолідованої логіки. Таким чином, Україна опиняється в ситуації, коли її стратегічні інтереси найкраще відповідають «ліберальній реконсолідації», тоді як реальна геополітична динаміка ближча до «поліцентризму» з елементами «фрагментованого безладу».

Не менш значущим процесом є трансформація системи міжнародних безпекових інститутів. Паралізованість Ради Безпеки ООН через право вето Росії (та підтримку Китаю) зробила Генеральну Асамблею ООН головним майданчиком для легітимізації позиції України. Одночасно набувають значення альтернативні механізми – від «Рамштайну» та «Кримської платформи» до Міжнародного кримінального суду й ad hoc-процесів у рамках Міжнародного суду ООН. Розвиток «альтернативної» мережі безпекових механізмів відображає більш загальну тенденцію до «інституційного обходу» в умовах, коли класичні механізми колективної безпеки блокуються – явище, яке Дж. Айкенберрі позначає як «стрес-тест» для ліберального порядку [51].

У відповідь на паралізованість класичних механізмів колективної безпеки формується розгалужена мережа альтернативних форматів, більшість яких безпосередньо ініційовані або активно підтримуються Україною. Особливого значення набуває «Рамштайнський формат»: Центр Разумкова характеризує його як приклад «нових тимчасових коаліцій», ефективність яких забезпечується «лідерством США, залученням НАТО і ЄС, наявністю спільного безпекового інтересу для всіх учасників», а неінституціоналізований характер є не слабкістю, а «запорукою високої оперативності» [33, с. 21]. Водночас більшість (74,5%) опитаних Центром Разумкова експертів вважають найбільш імовірним сценарієм «збереження наявних безпекових інститутів із суттєвим їх реформуванням і підвищенням ролі субрегіональних утворень» [33, с. 9].

З точки зору публічного управління, трансформація геополітичного середовища висуває нові вимоги до системи формування зовнішньої політики в

Україні. Стрімкий темп змін у міжнародному середовищі вимагає від державних структур МЗС, РНБО, Офісу Президента не лише оперативної реакції, але й стратегічного прогнозування та адаптивного управління. У цьому контексті актуальними є реформи, що підвищують потенціал аналітичних підрозділів МЗС, забезпечують ефективну координацію між різними «центрами» вироблення зовнішньої політики та інтегрують цивільну і воєнну дипломатію в єдину стратегічну рамку. Дослідник О. Турченко зазначає, що ефективне публічне управління у сфері зовнішньої політики є не «надбудовою» над дипломатією, а її невід'ємним ресурсом у сучасних умовах [38].

На нашу думку, сучасна трансформація геополітичної архітектури створює для України унікальну ситуацію «вікна можливостей», яка водночас супроводжується високими ризиками. З одного боку, послаблення універсальних інститутів та перехід до мережевих форматів співпраці дозволяє Україні виступати не лише як об'єкт, а як активний суб'єкт формування нових правил міжнародної взаємодії. Зокрема, ініціативи у сфері безпеки, відновлення та міжнародної відповідальності можуть стати основою для формування нових стандартів глобального управління.

З іншого боку, посилення глобальної конкуренції між великими державами, особливо між США та Китаєм, несе ризик поступового зміщення уваги міжнародної спільноти від українського питання. У такому контексті ключовим завданням зовнішньополітичного управління України є інституціоналізація підтримки з боку партнерів, а не лише її ситуативне забезпечення.

Можна стверджувати, що ефективність зовнішньої політики України у найближчі роки визначатиметься не лише військово-політичними факторами, але й здатністю держави адаптувати управлінські механізми до умов поліцентричного та нестабільного світового порядку. Це передбачає поєднання стратегічного бачення, гнучкості у прийнятті рішень та інституційної стійкості.

3.2. Пріоритетні напрями зовнішньої політики України.

В умовах широкомасштабної війни внутрішня ситуація в Україні, її зовнішньополітичне становище і позиції на світовій арені значною мірою визначаються станом і перспективами партнерства з ЄС, США і НАТО. Ці вектори національної дипломатії мають пріоритетний характер, стратегічне значення і геополітичну вагу для України. На жаль, з огляду на сучасні реалії, слід констатувати деякі проблемні тенденції та процеси. Зокрема, з формальної точки зору, червневі саміти ЄС і НАТО зафіксували фазу «інтеграційної невизначеності» на європейському і євроатлантичному напрямках. Водночас, на фоні нової політики США докорінно змінилися відносини Києва і Вашингтона. Водночас регіональний і глобальний виміри зовнішньої політики набули нових якостей – вони перестали бути другорядними векторами й перетворилися на самостійні арени, де формується міжнародна легітимність, розширюються коаліції підтримки та просуваються нормативні ініціативи. Інтегральний аналіз усіх трьох вимірів дозволяє отримати цілісну картину зовнішньополітичної стратегії України на період 2025–2030 рр.

Євроатлантичний вимір є беззаперечно центральним у зовнішньополітичному курсі України та закріплений на найвищому конституційному рівні. Його зміст охоплює два взаємозалежні, але структурно відмінні процеси: переговори про членство в ЄС та поглиблення безпекового партнерства з НАТО. Попри їхню функціональну взаємопов'язаність – реформи, необхідні для ЄС, одночасно посилюють привабливість як партнера для НАТО, і навпаки, – ці два процеси мають різну логіку, інструментарій та часові рамки.

Аналізуючи роль євроінтеграційних реформ, необхідно виділити два фундаментальні чинники, що визначають їхню значимість для сучасної архітектури публічного управління в Україні.

По-перше, тривале перебування держави у правовому полі воєнного стану зумовило об'єктивне обмеження певних конституційних прав, неможливість

проведення електоральних процесів та посилення державного регулювання медіапростору. В умовах консолідації виконавчої влади та тенденцій до централізації управлінських функцій, європейські інтеграційні інструменти виступають критично важливими «демократичними якорями». Це стосується, зокрема, системної реалізації зобов'язань за Угодою про асоціацію, виконання індикаторів плану Ukraine Facility, а також імплементації дорожніх карт за результатами офіційного скринінгу законодавства на відповідність нормам *acquis communautaire*.

По-друге, зміна зовнішньополітичної парадигми США, що ознаменувалася переходом до моделі «трансакційної дипломатії», радикально трансформувала умови міжнародної підтримки. Відмова Вашингтона від ідеології ліберального інтернаціоналізму та ліквідація USAID засвідчили згортання програм сприяння демократії. Промова Д. Трампа у Вест-Пойнті (травень 2025 р.) остаточно закріпила відмову США від ролі глобального гаранта демократичних цінностей, що змушує Україну ще більше покладатися на європейську нормативну рамку як єдиний гарант сталого демократичного розвитку.

Загалом, склалося так, що нині саме ЄС залишається головним світовим центром підтримки і просування демократії, свободи, справедливості, захисту прав людини, тобто базових, загальнолюдських цінностей. За великим рахунком, мова йде про глобальну, цивілізаційну місію ЄС в нових світових реаліях.

На нашу думку, першочерговим пріоритетами для України в контексті партнерства з ЄС має стати форсована інтеграція українського оборонно-промислового комплексу в оборонну індустрію Європи, що передбачає активну участь у програмах *Rearm Europe*, *EDIP* та ініціативі *BraveTech EU* для розробки новітніх технологій безпеки. Це дозволить не лише розробляти новітні технології безпеки, а й реалізувати спільні виробничі проекти з провідними оборонними корпораціями Німеччини, Норвегії, Іспанії та Данії, зокрема щодо випуску систем ППО та безпілотних комплексів. Паралельно Україна фокусується на акумуляції

бюджетно-фінансової підтримки через виконання індикаторів Плану Ukraine Facility, що є умовою для отримання квартальних траншів. Це вимагає від уряду невідкладного просування реформ у сфері децентралізації, цифровізації та посилення антикорупційних органів. Важливим етапом є відкриття переговорів про вступ до ЄС у 2025, що потребує успішного завершення скринінгу законодавства та реалізації рекомендацій Єврокомісії, особливо в частині судової реформи та доброчесності суддів. Окремим викликом залишається подолання негативного впливу «угорського фактора» для початку переговорного процесу за кластером «Основи», що є фундаментом для подальшої продуктивної інтеграції до євроспільноти.

У площині відносин із НАТО зберігається характерний парадокс: практична глибина взаємодії значно перевищує формальний статус. Україна отримала функціональну сумісність зі стандартами Альянсу на рівні, недосяжному для більшості формальних членів НАТО в минулому. Структурна суперечність полягає в тому, що запрошення до членства держави, яка перебуває в активному конфлікті, суперечить прецедентній практиці НАТО, але водночас відкладення членства на постконфліктний період означає *de facto* відтермінування ключової безпекової гарантії на невизначений строк. Частина аналітиків пропонує «асоційований безпековий статус» як проміжне рішення, що забезпечило б Україні обмежені гарантії колективної оборони без формального вступу. Незалежно від модальності, приєднання України до структур колективної безпеки Альянсу є безальтернативним стратегічним горизонтом, від якого залежить і успіх переговорів з ЄС: без безпекових гарантій реконструкція та приплив інвестицій залишатиметься обмеженим.

Очевидно, що в нинішніх умовах важливо витримувати баланс між реаліями та очікуваннями. Варто зосередитись на низці напрямів, які допоможуть зробити співпрацю ще ефективнішою. Зокрема максимально використовувати механізми

NSATU, розвивати власні ремонтні та виробничі хаби, синхронізувати стандарти та критерії з НАТО, активніше працювати з громадською думкою всередині Альянсу.

Своєю чергою, важливим є забезпечення наповнення практичним змістом (конкретні проєкти і практичні домовленості щодо розвитку військово-технічного партнерства) пакету двосторонніх міждержавних угод про довгострокове співробітництво у сфері безпеки з країнами НАТО. Потрібно прискорити створення необхідних умов для розширення кооперації українського ОПК і системи оборонних індустрій країн Альянсу.

Регіональний вимір зовнішньої політики України – відносини з сусідніми та близькими державами Центрально-Східної Європи (ЦСЄ) – набув принципово нового значення після 2022 р. Якщо до повномасштабного вторгнення Київ нерідко сприймався у регіоні переважно як реципієнт безпекових гарантій і реформаційної допомоги, то у 2022–2025 рр. відбулося якісне переосмислення: Україна перетворилася на ключового постачальника безпеки для всього регіону. Вона де-факто виконує функцію «фронтового щита» – зупиняє просування ревізійністської сили, що в разі успіху становила б пряму загрозу для Польщі, Румунії, Словаччини та балтійських держав. Це докорінно змінює конфігурацію регіонального партнерства: Україна є не лише отримувачем, але й ключовим учасником регіональної безпекової архітектури.

«Люблінський трикутник» (Польща – Литва – Україна), заснований у 2020 р., відновив активність у 2024–2025 рр. як регіональний механізм стратегічного діалогу. Формат охоплює питання безпеки, відновлення, міграції та спільної позиції у структурах ЄС. У ширшому контексті, «Балто-Чорноморська» ідея, що поєднує балтійські держави, Польщу, Румунію, Молдову і Україну у неформальний безпековий контур, набуває нових обрисів. Цей «санітарний пояс» між Балтійським і Чорним морями є потенційно найбільш спроможним регіональним механізмом стримування ревізійнізму, що функціонує паралельно з НАТО і ЄС, але

відрізняється вищим рівнем внутрішньої солідарності та чіткою спільною сприйнятою загрозою.

Регіональний вимір включає і відносини з Молдовою та Грузією – державами, що мають подібний до України досвід агресії та прагнуть до євроінтеграції. Координація підходів у переговорному процесі з ЄС, обмін досвідом реформ та формування спільних позицій у питаннях безпеки утворюють основу регіональних механізмів взаємопідтримки держав-кандидатів Східної Європи.

На нашу думку, можна стверджувати, що регіональний вимір залишається недооціненим з точки зору стратегічного потенціалу. Усвідомлення того, що Україна є «фронтвою державою» для цілого регіону ЦСЄ, потребує відповідного інституційного оформлення – не лише декларативних форматів на кшталт «Люблінського трикутника», а й більш формалізованих регіональних механізмів безпеки і відновлення, що могли б функціонувати незалежно від темпу переговорів з ЄС і НАТО. «Балто-Чорноморська» ідея, що поступово набуває оформлення, є перспективною саме тому, що вона побудована на спільній сприйнятій загрозі – а не лише на спільних цінностях чи інституційній приналежності. На нашу думку, розвиток цього регіонального виміру у вигляді постійного безпекового діалогу між Польщею, балтійськими державами, Румунією, Молдовою та Україною є пріоритетом першого порядку, оскільки забезпечує резервний механізм безпекової підтримки на випадок будь-яких коливань у трансатлантичному консенсусі.

Глобальний вимір зовнішньої політики України у перспективі включає кілька стратегічних пріоритетів. Першим є просування «Формули миру» – десятипунктного плану Президента Зеленського, що охоплює виведення військ, відновлення кордонів, звільнення полонених, відновлення правосуддя, реконструкцію і гарантії не повторення агресії. Незважаючи на скептицизм частини держав-членів «глобального Півдня» щодо деяких положень Формули, вона є єдиним структурованим мирним планом, що відображає принципи міжнародного права і позицію держави, що зазнала агресії.

Другим пріоритетом є збереження і розширення підтримки на «Глобальному Півдні» – у країнах Африки, Латинської Америки та Азії. Ця робота є складнішою, ніж залучення традиційних союзників, оскільки передбачає врахування специфічних інтересів і наративів цих держав: їхньої «пам'яті» про колоніалізм і подвійні стандарти Заходу, продовольчої безпеки (де роль України як «зернового кошика» є критичною), конкурентних пропозицій від Росії та Китаю. Стратегія України у цьому просторі мусить ґрунтуватися не на тиску, а на прагматичному запропонуванні взаємовигідних стосунків і спільних безпекових інтересів.

Третім глобальним пріоритетом є реформування міжнародних інститутів. Україна є зацікавленою у такій трансформації ООН та її безпекових механізмів, яка б унеможливила або обмежила зловживання правом вето постійними членами РБ ООН у ситуаціях збройної агресії. Хоча реформування ООН є надзвичайно складним процесом, що вимагає консенсусу або значної підтримки серед 193 членів, Україна може просувати цей порядок денний через широкі ініціативи у Генеральній Асамблеї та через залучення союзників до обговорення модальностей реформи. Це також сигнал для «глобального Півдня»: Україна зацікавлена не у збереженні існуючих привілеїв постійних членів, а у більш справедливому і ефективному глобальному врядуванні.

Варто окремо акцентувати ризик асиметричної залежності як структурної загрози для стратегічної автономії. Україна перебуває у стані, коли близько третини державних видатків фінансується зовнішніми донорами, а оборонний потенціал критично залежить від постачань союзників. Ця залежність є ситуативно виправданою і практично неминучою в умовах конфлікту. Однак вона несе ризик «ціннісної захопленості» (value capture) – ситуації, коли реформи та переговорні позиції починають відображати не власні стратегічні інтереси, а вимоги донорів. Збереження стратегічної автономії в умовах зовнішньої залежності вимагає від України системного розвитку власного аналітичного і дипломатичного потенціалу, диверсифікації джерел фінансової підтримки та активного формування власного

порядку денного на переговорних майданчиках, а не лише реагування на зовнішні вимоги. Саме цей баланс між інтеграцією та суб'єктністю є, на нашу думку, ключовим управлінським викликом зовнішньої політики України на наступне десятиліття.

3.3. Механізми реалізації зовнішньополітичної суб'єктності України в контексті розбудови нової системи міжнародної безпеки

Концепт зовнішньополітичної суб'єктності держави – здатності не лише реагувати на зовнішні впливи, а й цілеспрямовано формувати міжнародне середовище, просувати власні нормативні рамки і впливати на архітектуру безпекових інститутів – набув нового аналітичного змісту в контексті повномасштабної агресії Росії проти України. Сучасна наукова дискусія все частіше фіксує перехід від категорії «об'єкта» до категорії «суб'єкта» міжнародних відносин як якісний стрибок, що визначає довгостроковий статус держави у системі глобального управління. Як зазначає О. Коптев, Україна «перестала бути лише об'єктом агресії, а зуміла перетворитися на активного суб'єкта, який суттєво впливає на формування нових підходів до глобальної та регіональної стабільності та безпеки» [20]. Відповідно, завдання цього підрозділу – систематизувати механізми, за допомогою яких ця суб'єктність реалізується на практиці, оцінити їхній актуальний стан та окреслити перспективні моделі, що могли б посилити стратегічні позиції держави.

Повномасштабне вторгнення Росії у лютому 2022 р. стало «точкою неповернення» для існуючої системи колективної безпеки, сформованої після Другої світової війни. Ця система ґрунтувалася на трьох принципах – суверенній рівності, забороні застосування сили та мирному врегулюванню суперечок, – які від 2022 р. фактично не діють щодо однієї з держав – постійних членів Ради Безпеки

ООН. Дисфункція ООН, ОБСЄ та інших класичних механізмів колективної безпеки означає, що система не просто переживає кризу адаптації – вона переходить від нормативно-інституційної до силово-коаліційної логіки функціонування. У цьому контексті зовнішньополітична суб'єктність України може бути визначена через три взаємопов'язані виміри: здатність формувати коаліції і залучати ресурси; спроможність просувати власні нормативні рамки та ставати «нормативним підприємцем» у міжнародному дискурсі; можливість пропонувати безпекові послуги та унікальний досвід союзникам, конвертуючи їх у дипломатичний капітал.

Теоретично проблема суб'єктності малих і середніх держав у трансформаційних системах досліджується у рамках концепцій «стратегічного хеджингу» [72], «малих держав як нормативних підприємців» [52] та «асиметрії як ресурсу» [79]. Усі три підходи підкреслюють, що ефективна суб'єктність не передбачає рівноваги силових потенціалів – вона передбачає максимально ефективне конвертування наявних унікальних переваг у вплив на системні процеси. Для України ці переваги визначаються бойовим досвідом, технологічним лідерством у певних нішах (БПЛА, РЕБ, кібербезпека), унікальним нормативним статусом жертви агресії з боку постійного члена РБ ООН та географічним положенням як «прикордонної держави» між двома геополітичними полюсами.

Таблиця 3.1

Типологія механізмів зовнішньополітичної суб'єктності України (2024–2026)

Механізм	Зміст та ключові форми	Актуальний стан (2025–2026)	Оцінка ефективності
Договірно-правові зобов'язання	Двосторонні безпекові угоди; Спільна декларація G7; Угода про асоціацію з ЄС; NSATU	25+ безпекових угод підписано; Ukraine Facility 50 млрд євро; переговорні кластери ЄС відкрито	Висока у фінансовому вимірі; обмежена без гарантій ст. 5 НАТО

Продовження табл. 3.1

Механізм	Зміст та ключові форми	Актуальний стан (2025–2026)	Оцінка ефективності
Нормотворче лідерство	«Формула миру» (10 пунктів); Реєстр збитків РС; Трибунал агресії; резолюції ГА ООН	90+ держав підтримали Формулу; Глобальний саміт миру (Швейцарія, 2024); 40+ держав у Трибуналі	Висока як нормативний прецедент; обмежена без участі РФ і КНР
Коаліційна дипломатія	«Рамштайн» (UDCG); «Кримська платформа»; Люблінський трикутник; «Балто-Чорноморський» формат	«Рамштайн» — 50+ держав; PURL запущено (вересень 2025 р.); нові регіональні формати	Висока оперативність; низька інституціоналізація як ризик довгострокової стійкості
Технологічно-оборонна суб'єктність	Власний ОПК; дроніві технології; кібербезпека; ситуаційна обізнаність (Delta)	Угоди з Rheinmetall, BAE Systems, Saab; виробництво в Україні та на території союзників; лідерство у БПЛА	Зростаюча; стратегічна автономія в ОПК — ключова довгострокова мета
Публічна та культурна дипломатія	Наратив «демократія vs авторитаризм»; Grain from Ukraine; Ukrainian House у Давосі; виступи Зеленського (560+ промов)	Глобальна присутність у медіапросторі; Зеленський — у 10 найбільш впливових світових лідерів (Time 2022–2023)	Висока у підтримці суспільного консенсусу партнерів; потребує адаптації для Глобального Півдня
Реформаційна суб'єктність	Виконання умов ЄС як демонстрація трансформаційного потенціалу; реформа судової системи; антикорупційні органи	72% зобов'язань Угоди про асоціацію виконано; переговорні кластери відкрито (2024–2025); нові антикорупційні призначення	Середня — реформи просуваються, але «реформаційна втома» і корупційні ризики зберігаються

Джерело: складено автором на основі [21; 52; 54; 72]

Досвід Будапештського меморандуму (1994) є ключовим негативним прецедентом, що визначає нормативну логіку всіх подальших зусиль України у сфері безпекових гарантій. Меморандум надавав «запевнення», а не «гарантії» – тобто не передбачав автоматичного збройного захисту і не містив дієвого механізму примусового виконання. Як доводить Л. Радовецька (2024), «невивчені уроки Будапештського меморандуму» полягають не лише в юридичній слабкості

документа, а й у відсутності культури верифікації та відповідальності за його виконання [31]. Саме тому після 2022 р. Київ цілеспрямовано будує принципово іншу договірну архітектуру – засновану на двосторонніх юридично зобов'язуючих угодах із конкретними механізмами виконання.

Спільна декларація G7 про підтримку України (Вільнюс, липень 2023 р.) стала першим кроком до системи довгострокових безпекових зобов'язань. Декларація передбачає укладення двосторонніх угод із конкретними зобов'язаннями на 10-річний горизонт: постачання зброї, підготовка особового складу, розвиток ОПК і підтримка реформ. До 2025 р. такі угоди підписані з понад 25 державами – США, Великою Британією, Францією, Німеччиною, Японією, Канадою та іншими. Ці угоди принципово відрізняються від Будапештського меморандуму: вони є реальними двосторонніми договорами, а не багатосторонніми декларативними інструментами. Водночас дослідник І. Тодоров справедливо зазначає, що «всі гарантії безпеки для України без повноправного членства в Альянсі залишаються лише теоретичними припущеннями» [37], оскільки жодна з цих угод не містить гарантій колективної оборони за зразком статті 5 Вашингтонського договору.

Ще одним договірно-правовим механізмом є формалізація відповідальності Росії за агресію через міжнародно-правові інструменти. Реєстр збитків Ради Європи (відкрито у квітні 2023 р.) є першим у своєму роді механізмом систематичного документування збитків для цілей майбутнього відшкодування. Ініціатива Спеціального трибуналу для переслідування злочину агресії, обходячи обмежену юрисдикцію МКС, об'єднала понад 40 держав-підтримувачів до 2025 р. і є конкретним внеском України у розбудову прецедентного права. Ці механізми є не лише інструментами відновлення справедливості – вони є засобом закріплення за Україною ролі архітектора нової нормативної архітектури міжнародного права.

«Формула миру» Президента Зеленського, оприлюднена у листопаді 2022 р., є найбільш повно оформленою нормативною ініціативою України та унікальним

прецедентом у міжнародній практиці: держава, що є жертвою агресії, формулює комплексний мирний план, а не лише вимоги до агресора. Десять пунктів Формули охоплюють ядерну, продовольчу та енергетичну безпеку, звільнення полонених і депортованих, відновлення кордонів і запобігання екоциду, що перетворює її з двостороннього інструменту на глобальний безпековий порядок денний. Станом на 2025 р. понад 90 держав підтримали окремі компоненти Формули; Глобальний саміт миру (Швейцарія, червень 2024 р.) зібрав понад 90 держав-учасниць.

Стратегічне значення Формули виходить за межі конкретного мирного процесу: вона виконує функцію «нормативного якоря», що утримує дискусію в рамках, сформульованих Україною, і нейтралізує альтернативні порядки денні. Китайський «мирний план» (2023), бразильська ініціатива та африканська місія – всі вони вимушені позиціонуватися відносно Формули, а не самостійно задавати систему координат. Це є класичним проявом стратегії «нормативного підприємця» – держави, яка перша формулює стандарт і змушує інших актантів реагувати на нього. Водночас обмеженість Формули полягає у відсутності Росії і Китаю серед підписантів ключових документів, що ускладнює перетворення нормативного успіху на практичне врегулювання.

Одним із найбільш значущих і водночас найменш теоретично осмислених механізмів зовнішньополітичної суб'єктності України є конвертація бойового та технологічного досвіду у дипломатичний капітал. Коптев підкреслює, що «досвід нашої держави у протидії збройній агресії, кібербезпеці та дезінформації має глобальне значення і вже користується великим попитом серед міжнародних партнерів для формування сучасних концепцій безпеки» [21, с. 258]. Зокрема, Чехія та Польща запроваджують аналоги системи територіальної оборони за українською моделлю; держави НАТО проводять навчання з використання БПЛА і розвідки за участю українських інструкторів; система ситуаційної обізнаності Delta тестується як потенційний стандарт для союзних армій.

У промислово-оборонному вимірі Україна сформувала унікальне партнерство з провідними оборонними концернами: угоди з Rheinmetall (виробництво бронетехніки та боєприпасів в Україні), BAE Systems, SAAB і локалізація виробництва сучасних систем озброєнь перетворюють Україну з реципієнта допомоги на повноправного учасника євроатлантичної оборонно-промислової бази. Це принципово змінює характер залежності: замість односторонньої вразливості від постачань формується взаємна технологічна і виробнича взаємозалежність, що є набагато стійкішою основою для довгострокового партнерства. Технологічне лідерство у БПЛА – де Україна реально випередила більшість армій НАТО у практичному бойовому застосуванні – є прикладом конкурентної переваги, що безпосередньо конвертується у вплив.

Обґрунтована ще у 2022 р. Центром Разумкова теза про те, що існуюча система безпеки ООН «не продемонструвала ні політичної волі, ні ефективності механізмів примушення» [33], отримала підтвердження і поглиблення в академічному дискурсі 2024–2025 рр. Критика ООН досягла нового рівня у вересні 2025 р., коли президент США Трамп на Генасамблеї публічно поставив під сумнів ефективність організації – що, на думку Коптева, «фактично ставить під сумнів ефективність існуючої системи глобального управління» і свідчить про загальну кризу легітимності цих механізмів [21]. В умовах, коли навіть країни-засновниці ООН відкрито критикують організацію, Україна має унікальну можливість позиціонуватися не як прохач реформ, а як їхній архітектор.

У конкретній площині Україна підтримує кілька взаємопов'язаних реформаційних ініціатив:

- 1) обмеження права вето в РБ ООН щодо випадків агресії постійного члена: ця ідея підтримується в рамках руху «Акт єдності» і все більшою кількістю держав-членів;

2) посилення ролі Генеральної Асамблеї через механізм «Єднаємось заради миру», що дозволяє ГА ухвалювати рекомендаційні рішення у випадках, де РБ заблокований;

3) альтернативний регіональний безпековий діалог: ідея «Балто-Чорноморської безпекової архітектури» як субрегіонального механізму, що функціонує поза консенсусними обмеженнями ОБСЄ, є органічним доповненням до реформаторського курсу;

4) МКС та міжнародне кримінальне право: ордер на арешт Путіна (березень 2023 р.) і формування доказової бази через Реєстр збитків є не лише юридичними кроками, а й інструментами підтримання тиску, що ускладнюють будь-яке «вибачення» агресора міжнародною спільнотою.

На нашу думку, системний аналіз механізмів зовнішньополітичної суб'єктності України дозволяє сформулювати ключовий теоретичний висновок: ефективна суб'єктність у трансформаційних системах реалізується не через вирівнювання силових потенціалів, а через стратегічну «асиметрію внеску» – непропорційно великий внесок у колективні безпекові блага (бойовий досвід, нормативні ініціативи, виробничі потужності), який конвертується у відповідно великий вплив на системні рішення. Це дозволяє запропонувати авторську концептуальну модель із п'яти взаємопосилюючих механізмів (детально представлену у Таблиці 3.2), кожен з яких адресує специфічний вимір суб'єктності і водночас підсилює дію інших.

Можна стверджувати, що найбільш недооціненим механізмом у представленій моделі є «Умовна реінтеграція» – використання процесу реінтеграції тимчасово окупованих територій як дипломатичного інструменту залучення міжнародних гарантів через механізми постійного моніторингу та правової відповідальності.

Механізми зовнішньополітичної суб'єктності України

Механізм (авторська назва)	Зміст і принцип дії	Операціоналізація для України
«Асиметрія внеску»	Компенсація обмеженого ресурсного потенціалу непропорційно великим унікальним внеском (досвід, технології, нормативні ініціативи) у спільні безпекові рамки	Ексклюзивна передача бойового досвіду НАТО; виробничі угоди з союзниками; ситуаційна обізнаність (Delta) як товар дипломатії
«Нормативний підприємець»	Активне просування власних нормативних рамок (Формула миру, Трибунал агресії, Реєстр збитків) як стандартів для ширшої системи	Інституціоналізація результатів самітів Формули миру; постійний секретаріат; лобіювання включення до документів ООН
«Безпековий якір регіону»	Перетворення України на центр субрегіональної архітектури безпеки ЦСС, що функціонує незалежно від трансатлантичного консенсусу	«Балто-Чорноморський безпековий діалог» як постійний формат; спільне планування з PL, LT, LV, EE, RO; резервний безпековий механізм
«Технологічна дипломатія»	Використання лідерства у БПЛА, кіберзахисті та РЕБ як ресурсу дипломатичного впливу і надання безпекових послуг союзникам	Спільні виробничі хаби (Rheinmetall-Україна); ліцензування технологій; програми підготовки союзних армій на українських технологіях
«Умовна реінтеграція»	Використання процесу реінтеграції ОТ як інструменту залучення міжнародних гарантів — через міжнародний моніторинг і відповідальність	Міжнародний адміністративний механізм для деокупованих територій; аналог UNTAES (Хорватія, 1996–1998) для українського контексту

Джерело: розроблено автором на основі авторської концептуальної моделі

Прецедент UNTAES (тимчасової адміністрації ООН у Хорватії, 1996–1998 рр.) доводить, що міжнародні адміністративні механізми можуть бути ефективними за умов чіткого мандату і зацікавленості кількох великих держав-гарантів. Для

України такий механізм щодо деокупованих територій міг би, по-перше, прив'язати міжнародних гарантів до конкретних зобов'язань, що важко відкликати; по-друге, створити постійну інституційну присутність міжнародного співтовариства в регіоні, що підвищує ціну відновлення агресії; по-третє, сформувати основу для довгострокових інвестицій у відновлення. На думку автора, проактивна розробка та просування таких механізмів є більш ефективною стратегією, ніж очікування рішень від зовнішніх гравців.

Окремо слід зупинитися на ризиках, що супроводжують реалізацію механізмів суб'єктності. Першим і найсерйознішим є ризик «захопленості» зовнішніми порядками денними (agenda capture): ситуація, коли дипломатична активність України починає відображати вимоги донорів, а не власні стратегічні інтереси. Тиск Трампа на укладення «мирної угоди» на умовах Москви, умовність допомоги і вимога мінеральних ресурсів – все це є проявами механізму обмеження суб'єктності через ресурсну залежність. Другим ризиком є «нормативне перенасичення» – ситуація, коли Формула миру, Трибунал агресії, Реєстр збитків та інші ініціативи сприймаються міжнародними партнерами як декларативні, а не оперативні інструменти, оскільки не мають механізму примусового виконання. Третім ризиком є «внутрішня корозія» суб'єктності через дефіцит кадрового потенціалу МЗС, брак координації між відомствами і надмірну концентрацію зовнішньополітичних рішень у Офісі Президента, що знижує інституційну пам'ять і системність дипломатичної роботи.

На нашу думку, ефективна реалізація механізмів зовнішньополітичної суб'єктності вимагає від України одночасного вирішення трьох стратегічних завдань.

1. Диверсифікація ресурсної бази підтримки: зменшення залежності від будь-якого одного донора (перш за все США) через розширення мережі двосторонніх угод, збільшення частки власного ОПК і поглиблення інтеграції у виробничі ланцюги НАТО.

2. Інституціоналізація нормативних ініціатив: перетворення Формули миру та Трибуналу агресії з дипломатичних кампаній на постійні інституційні структури з виконавчими органами, секретаріатами і системами моніторингу.

3. Розбудова «школи суб'єктності»: системна реформа дипломатичної служби, відкриті конкурси, аналітичні підрозділи зі стратегічного планування і партнерство між МЗС та незалежними аналітичними центрами. Лише поєднання цих трьох завдань здатне перетворити ситуативну суб'єктність військового часу на системну і стійку суб'єктність мирного і постконфліктного відновлення.

Висновки до розділу 3

Виявлено чотири структурні процеси трансформації геополітичної архітектури. Перший — консолідація колективного Заходу (вступ Фінляндії і Швеції до НАТО, «Стратегічний компас» ЄС, ціль 5% ВВП на оборону за Гаазьким самітом 2025 р.). Другий — ескалація протистояння США–Китай (AUKUS, тарифи 10–145%, BRICS+ із 13 повними членами). Третій — формування авторитарного блоку (вісь Росія–КНР–Іран–КНДР, «партнерство без меж»). Четвертий — стратегічна амбівалентність «Глобального Півдня». Установлено, що доктрина Трампа (тарифи 15% на ЄС, умовна підтримка України, зустріч Трамп–Путін в Анкориджі, серпень 2025 р.) і правий зсув у Європі (AfD — 20,8%, RN — перша партія Франції, FPÖ — 29,1%) системно ускладнюють трансатлантичний консенсус та вимагають від України прискорення розвитку власних регіональних безпекових форматів.

Обґрунтовано пріоритетні напрями зовнішньої політики у трьох вимірах. Євроатлантичний: форсування реформ у рамках Ukraine Facility і скринінгу *acquis*, інтеграція ОПК у програми *Rearm Europe* та EDIP, максимальне використання NSATU і PURL. Регіональний: інституціоналізація «Балто-Чорноморського

безпекового діалогу» як постійного резервного механізму безпеки ЦСЄ поза межами трансатлантичного консенсусу з Польщею, балтійськими державами, Румунією, Молдовою. Глобальний: адаптація комунікаційної стратегії «Формули миру» для «Глобального Півдня» з акцентом на принципі суверенітету та продовольчій безпеці, а не на ціннісному протистоянні; просування реформи ООН через механізм «Єднаємось заради миру» та ініціативу обмеження права вето.

Систематизовано та концептуалізовано механізми реалізації зовнішньополітичної суб'єктності України. На основі концепцій «стратегічного хеджингу» [72], «нормативного підприємництва» [52] та «асиметрії як ресурсу» [79] запропоновано авторську п'ятиелементну модель: «асиметрія внеску» (конвертація бойового і технологічного досвіду у дипломатичний вплив); «нормативний підприємець» (Формула миру як «нормативний якір» дискусії, Трибунал агресії, Реєстр збитків РС); «безпековий якір регіону» («Балто-Чорноморський діалог» як субрегіональна архітектура безпеки); «технологічна дипломатія» (БПЛА, РЕБ, Delta, виробничі угоди з Rheinmetall, BAE Systems, SAAB); «умовна реінтеграція» (деокупаційний процес за аналогом UNTAES як інструмент залучення гарантів). Виявлено три структурні ризики: «захопленість» зовнішніми порядками денними, «нормативне перенасичення» ініціатив без виконавчих механізмів та «внутрішня корозія» через кадровий дефіцит і надмірну концентрацію рішень в Офісі Президента.

ВИСНОВКИ

За результатами комплексного дослідження особливостей зовнішньої політики України в умовах формування нового світового порядку сформульовано такі узагальнюючі висновки.

1. Досліджено поняття та сутність зовнішньої політики держави в системі публічного управління. Встановлено, що зовнішня політика є складовою системи публічного управління, яка забезпечує просування національних інтересів у міжнародному середовищі через дипломатичні, правові, безпекові та економічні інструменти. Адекватна методологічна рамка потребує поєднання структурного реалізму (К. Волтц, Дж. Міршаймер), ліберального інституціоналізму (Р. Кохейн, Дж. Айкенберрі) та конструктивізму (А. Вендт). Жодна з цих парадигм окремо не охоплює повноти досліджуваної реальності, тоді як їхнє поєднання дозволяє враховувати силові обмеження, інституційні механізми та нормативний вимір зовнішньополітичних рішень.

2. Розкрито концепт «нового світового порядку» у сучасному науковому дискурсі. З'ясовано, що концепт еволюціонував від монополярного оптимізму (Ф. Фукуяма) через цивілізаційний підхід (С. Гантінгтон) і геополітичний реалізм (З. Бжезінський, Г. Кіссінджер) до сучасного визнання кризи ліберальних основ (Дж. Міршаймер). Виокремлено три аналітичні підходи: інституційний (акцент на нормах і багатосторонніх механізмах), аксіологічний (порядок як ціннісна парадигма) та акторний (розподіл владних потенціалів між центрами сили). Визначено, що конфлікт в Україні є не лише регіональною війною, а глобальним полігоном, на якому вирішується формат майбутнього правопорядку.

3. Встановлено місце України в міжнародній системі з 1991 р. та виявлено ключові етапи еволюції зовнішньополітичного курсу. Реконструйовано п'ять якісно відмінних фаз: становлення суб'єктності (1991–1994), «багатовекторність» (1994–2004), прозахідні прориви та відступи (2004–2014), зламний момент 2014 р. та

повномасштабне вторгнення 2022 р. як «точка неповернення». Доведено, що кожна фаза визначалася взаємодією структурних зовнішніх обмежень і внутрішніх суспільно-політичних трансформацій. Відмова від ядерної зброї в обмін на декларативні «запевнення» Будапештського меморандуму (1994) стала найбільш болісним прикладом хибного стратегічного вибору, уроки якого визначають нинішню наполегливість Києва у досягненні юридично зобов'язуючих гарантій безпеки.

4. Досліджено вплив повномасштабної агресії Росії на трансформацію зовнішньополітичного курсу України. Встановлено, що трансформація є системною і незворотною: вона охоплює стратегічний, дипломатичний, коаліційний, публічно-дипломатичний, санкційний та географічний виміри. Конституційне закріплення євроатлантичного курсу, структура «Рамштайну» та формальний переговорний процес з ЄС утворюють інституційні рамки, що зберігатимуться незалежно від урядових змін. Доведено, що Україна перейшла від реактивної дипломатії до ініціативної, від обережної позиції в міжнародних організаціях — до активного формування коаліцій і нормозахисних механізмів.

5. Охарактеризовано стратегічні пріоритети та зобов'язання у відносинах України з ЄС та НАТО. Виявлено структурну асиметрію обох треків: ЄС надає нормативно-фінансову інтеграцію (Ukraine Facility 50 млрд євро, переговорні кластери, умовні транші за 184 реформами); НАТО — функціональну безпекову взаємодію без формального членства (NSATU, PURL, скасування ПДЧ). Доведено взаємозалежність обох треків: без безпекових гарантій реконструкція і прямі іноземні інвестиції залишаються обмеженими, а реформи для ЄС підвищують сумісність зі стандартами НАТО. Ключовою рекомендацією є форсування інтеграції ОПК у програми Rearm Europe та EDIP і наповнення практичним змістом двосторонніх безпекових угод G7+.

6. Визначено роль ключових міжнародних партнерів та організацій у формуванні зовнішньої політики України. Встановлено типологію позицій

(держави-союзники, солідарні держави, «нейтральні», союзники агресора) та ієрархію донорів: США (близько 100 млрд доларів), Велика Британія (16,5 млрд доларів), Німеччина (30+ млрд євро), Норвегія, Польща, балтійські держави. Виявлено, що трансформація американської підтримки від системного партнерства до умовного транзакційного є структурним ризиком, відповіддю на який є диверсифікація ресурсної бази та прискорення автономної підтримки ЄС. Стратегічна проблема «Глобального Півдня» — амбівалентність більшості держав Африки, Азії та Латинської Америки — потребує адаптованих меседжів, орієнтованих на суверенітет і продовольчу безпеку.

7. Виявлено зміни в геополітичній архітектурі та їхній вплив на управління зовнішньополітичними процесами. Встановлено чотири структурні процеси: консолідація колективного Заходу (розширення НАТО, Rearm Europe 800 млрд євро), ескалація протистояння США–Китай (BRICS+ 13 членів, тарифи 10–145%), формування авторитарного блоку та амбівалентність «Глобального Півдня». Визначено, що доктрина Трампа (тарифи 15% на ЄС, умовна підтримка України, заморожування допомоги у лютому 2025 р.) і правий зсув у Європі (AfD — 20,8%, RN — перша партія Франції, FPÖ — 29,1%) системно ускладнюють трансатлантичний консенсус і вимагають переходу від «адміністративної» до «стратегічної» моделі зовнішньополітичного управління з аналітичними підрозділами прогнозування та ефективною міжвідомчою координацією.

8. Обґрунтовано пріоритетні напрями зовнішньої політики у трьох вимірах. У євроатлантичному: форсування реформ у рамках Ukraine Facility і *acquis*, інтеграція ОПК у Rearm Europe та EDIP, розвиток спільних виробничих хабів. У регіональному: інституціоналізація «Балто-Чорноморського безпекового діалогу» як резервного механізму безпеки ЦСЄ, незалежного від трансатлантичного консенсусу (за участі Польщі, балтійських держав, Румунії, Молдови). У глобальному: адаптація комунікаційної стратегії «Формули миру» для «Глобального Півдня» з акцентом на суверенітеті й продовольчій безпеці;

просування реформи РБ ООН через механізм «Єднаємось заради миру» та ініціативу Трибуналу агресії (40+ держав-підтримувачів).

9. Систематизовано та концептуалізовано механізми реалізації зовнішньополітичної суб'єктності України. На основі концепцій «стратегічного хеджингу» (Tessman), «нормативного підприємництва» (Ingebriksen) та «асиметрії як ресурсу» (Wohlforth) запропоновано авторську п'ятиелементну модель: «асиметрія внеску» (конвертація бойового і технологічного досвіду у дипломатичний вплив); «нормативний підприємець» (Формула миру, Трибунал агресії, Реєстр збитків РС як нові стандарти міжнародного права); «безпековий якір регіону» (Балто-Чорноморська субрегіональна архітектура); «технологічна дипломатія» (БПЛА, Delta, ОПК-партнерства з Rheinmetall, BAE Systems, SAAB); «умовна реінтеграція» (деокупаційний процес за аналогом UNTAES як інструмент залучення міжнародних гарантів). Виявлено три структурні ризики: «захопленість» зовнішніми порядками денними, «нормативне перенасичення» та «внутрішня корозія» через кадровий дефіцит МЗС і надмірну концентрацію рішень в Офісі Президента.

Реалізація мети дослідження забезпечена формуванням таких практичних рекомендацій:

- запровадити «стратегічний план зовнішньої політики» з горизонтом 5 років та щорічним переглядом, прив'язаним до вимірних індикаторів виконання;
- реформувати кадрову систему МЗС через відкриті конкурси, аналітичні підрозділи стратегічного прогнозування та партнерство з незалежними аналітичними центрами;
- інституціоналізувати «Балто-Чорноморський безпековий діалог» як постійний міжурядовий механізм;
- прискорити інтеграцію ОПК у євроатлантичну оборонно-промислову базу (Rheinmetall, BAE Systems, SAAB та ін.);

- адаптувати комунікаційну стратегію для «Глобального Півдня»: акцент на суверенітеті й спільних інтересах;
- законодавчо закріпити концепцію «умовної реінтеграції» ТОТ із включенням механізму міжнародного адміністрування за аналогом UNTAES.

Таким чином, зовнішня політика України в умовах формування нового світового порядку є не лише адаптаційною реакцією на виклики, а активним нормотворчим процесом, у якому наша держава виступає архітектором нових стандартів безпеки, відповідальності та відновлення справедливості. Досягнення стратегічних цілей — членства в ЄС і НАТО, відновлення суверенітету і територіальної цілісності, повноцінної участі у міжнародних процесах — визначатиметься здатністю системи публічного управління поєднати доктринальну послідовність з тактичною гнучкістю, зовнішню підтримку — з внутрішньою суб'єктністю, а реформаційний поступ — із системою реальних безпекових гарантій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баштанник В., Суліма Є. Удосконалення управлінської діяльності у системі зовнішньої політики України: методологія проблеми // Вісник Нац. академії держ. упр. при Президентові України. – 2003. – № 3. – С. 5265.
2. Бекешкіна І., Маціук Ю. Суспільні настрої в Україні в умовах повномасштабної війни: дослідницькі виміри. Київ : Демократичні ініціативи, 2023. 144 с.
3. Бжезінський З. Велика шахівниця. Харків : Фабула, 2025. 288 с.
4. Будапештський меморандум про гарантії безпеки. 5 грудня 1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158
5. Віднянський С. Особливості становлення зовнішньої політики незалежної України. Зовнішньополітична діяльність України: до 20-ліття української незалежності. Київ, 2011. С. 5–24.
6. Віднянський С. В., Мартинов А. Ю. Російсько-українська війна та міжнародне співтовариство : монографія. Київ : Ін-т історії України НАН України, 2023. 264 с. DOI: <https://doi.org/10.15407/book2-0017516Ukrainian>
7. Гальчинський А. Політична нооекономіка / А. Гальчинський. Економічна теорія. 2015. № 3. С. 43-55. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecte_2015_3_5
8. Горбулін В. П. Мій шлях у задзеркалля. Київ : Брайт Букс, 2019. 384 с.
9. Горбулін В. П. Світова гібридна війна: український фронт : монографія. Київ : НІСД, 2017. 496 с.
10. Декларація про державний суверенітет України від 16 лип. 1990 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12>

11. Дорошко М. С., Шпакова Н. В. Геополітичне середовище та зовнішня політика країн СНД. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 272 с.
12. Дрокопчук А. Реформа державного управління в контексті євроінтеграційних зобов'язань. *Шевченківська весна – 2025: публічне управління та державна служба* : матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених (Київ, 26 берез. 2025 р.) / за заг. ред. Л. Г. Комахи, Т. П. Паламарчук. Київ : ННІ ПУДС КНУ, 2025. С. 336–337.
13. Закон України «Про дипломатичну службу» від 7 черв. 2018 р. № 2449-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19>
14. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 лип. 2010 р. № 2411-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>
15. Зленко А. Дипломатія і політика: Україна в процесі динамічних геополітичних змін. Харків : Фоліо, 2003. 559 с.
16. Зовнішня політика України: особливості, виклики, пріоритети. Деякі експертні оцінки стану і перспектив партнерства України з ЄС, США і НАТО : експертне дослідження / Громад. рада при МЗС України, Центр Разумкова [та ін.]. Київ, 2025. URL: https://razumkov.org.ua/images/2025/09/19/2025_foreign_policy_UKR.pdf
17. Київський безпековий компас: міжнар. гарантії безпеки для України. Вересень 2022 р. URL: https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/01/15/93/cf0b512b41823b01f15fa24a1325edf4_1663050954.pdf
18. Кіссінджер Г. Світовий порядок. Роздуми про характер націй в історичному контексті. Київ : Наш Формат, 2020. 320 с.
19. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. : із змінами від 21 лют. 2019 р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

20. Коптєв О. Провал Будапештського меморандуму та гарантії безпеки для післявоєнної України. Трансатлантична безпека та роль України : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., 12 черв. 2025 р. Дніпро : НТУ ДП, 2025. С. 32–35. URL: <https://ir.nmu.org.ua/entities/publication/f0cae5fe-04d3-42eb-bfbf-3fa8f08ecdd3>
21. Коптєв О. Роль України в сучасній системі міжнародної безпеки. Грані. 2025. Т. 28, № 5. С. 256–260. DOI: <https://doi.org/10.15421/172627>
22. Литвин В. М. Україна: Європа чи Євразія? Київ, 2004. 512 с.
23. Макаренко Є. А. Міжнародні інформаційні відносини: структура, еволюція, перспективи. Київ : Наша культура і наука, 2002. 416 с.
24. Мальський М. З., Занько Ю. Г., Мацяк М. М. Проблеми наукового дефініювання та особливості наукової інтерпретації поняття зовнішньої політики. Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини. 2004. Вип. 11. С. 3–11.
25. Манжола В. А., Крушинський В. Ю. Міжнародні відносини та світова політика, 1945-1980. Київ : Київський університет, 2010. 480 с.
26. Пашков М., Жданов І., Джердж С. Зовнішня політика України: особливості, виклики, пріоритети. Деякі експертні оцінки стану і перспектив партнерства України з ЄС, США і НАТО : аналіт. дослідж. / Громадська рада при МЗС України ; Центр Разумкова ; Фонд «Відкрита політика» ; Всеукраїнська громадська ліга Україна-НАТО. Київ, 2025. 16 с. URL: https://razumkov.org.ua/images/2025/09/19/2025_foreign_policy_UK_R.pdf
27. Пашков М. Зовнішня політика України в умовах війни: особливості та пріоритети : аналітична доповідь / М. Пашков ; Центр Разумкова. Київ,

2023. 30 с. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2023/05/15/2023-MATRA-I-KVARTAL-6.pdf>
28. Перепелиця Г. М. Як жити, відрізняючись, але в гармонії. Теоретичні аспекти міждержавних відносин. Політика і час. 2002. № 4. С. 50–65.
29. Пермінов В. Л., Валуєв А. М. Загрози та виклики сучасної світової архітектури безпеки та роль НАТО. Філософія та політологія в контексті сучасної культури. 2023. Т. 15, № 1. С. 179–188. DOI: <https://doi.org/10.15421/352320>
30. Потехін О. В., Клименко Ю. О. Геополітика проти безпеки: союзницьке стримування агресії в Європі ХХ – початку ХХІ ст. Київ : Дух і літера, 2023. DOI: <https://doi.org/10.15407/mzu2024.33.397>
31. Радовецька Л. Гарантії безпеки для України: невивчені уроки Будапештського меморандуму. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. № 6. С. 73–80. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.10>.
32. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН ES-11/1 «Агресія проти України» від 02.03.2022. UN Doc. A/RES/ES-11/1. URL: <https://undocs.org/A/RES/ES-11/1>
33. Роль і місце України в перспективних європейській та євроатлантичній системах безпеки : аналіт. доп. / Центр Разумкова ; за сприяння Представництва Фонду Ганнса Зайделя в Україні. Київ, 2022. 47 с. URL: https://razumkov.org.ua/images/2022/11/16/2022_Rolj_i_mistce_Ukr.pdf
34. Ситник Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади). Київ : НАДУ, 2012. 544 с.
35. Стратегічні партнери України (реалії та пріоритети в умовах війни). Національна безпека і оборона. 2023. № 3-4 (193-194). 118 с. URL: https://razumkov.org.ua/images/2023/10/11/NSD193-194_2023_ukr_all.pdf

36. Стратегія зовнішньополітичної діяльності України: затв. Указом Президента України від 26.08.2021 № 448/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017>
37. Тодоров І. Я., Тодорова Н. М. Безпекові гарантії для України: очікування та реальність. Публічне управління та митне адміністрування. 2024. № 1 (32). DOI: [https://doi.org/10.24144/2078-1431.2024.1\(32\)](https://doi.org/10.24144/2078-1431.2024.1(32)).
38. Турченко О. Публічне управління у сфері зовнішньої політики: інституційний аспект. Державне управління та місцеве самоврядування. 2023. № 2 (57). С. 33–41.
39. Угода про асоціацію між Україною та ЄС (DCFTA). 2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_01
40. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. Національна безпека і оборона. 2022. № 1-2 (187-188). 158 с. URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf
41. Чекаленко Л. Зовнішня політика України: підручник. Київ : Либідь, 2006. 712 с.
42. Breaking Down Trump's 2025 National Security Strategy. Brookings Institution. December 2025. URL: <https://www.brookings.edu/articles/breaking-down-trumps-2025-national-security-strategy>
43. Bull H. The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics. London : Macmillan, 1977. 329 p.
44. Estonia's support to Ukraine. Ministry of Foreign Affairs of Estonia. 2026. URL: <https://vm.ee/en/estonias-support-ukraine>
45. European Commission. Ukraine 2024 Report. Brussels, 2024. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report-2024_en.

46. Foreign policy of the second Trump administration. Wikipedia. 2025–2026. URL:https://en.wikipedia.org/wiki/Foreign_policy_of_the_second_Trump_administration
47. Frankel J. The Making of Foreign Policy. London : Oxford University Press, 1963. 215 p.
48. Fukuyama F. America at the Crossroads: Democracy, Power and the Neoconservative Legacy. New Haven : Yale University Press, 2006. 244 p.
49. How Europe Lost: Can the Continent Escape Its Trump Trap? Foreign Affairs. December 18, 2025. URL: <https://www.foreignaffairs.com/united-states/how-europe-lost-matthijs-tocci>
50. Huntington S. P. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. New York : Simon & Schuster, 1996. 368 p.
51. Ikenberry G. J. A World Safe for Democracy: Liberal Internationalism and the Crises of Global Order. New Haven : Yale University Press, 2020. 384 p.
52. Ingebritsen C. Norm Entrepreneurs: Scandinavia's Role in World Politics. Cooperation and Conflict. 2002. Vol. 37, No. 1. P. 11–23.
53. Keohane R. O., Nye J. S. Power and Interdependence: World Politics in Transition. Boston : Little Brown, 1977. 273 p.
54. Kiel Institute for the World Economy (IfW Kiel). Ukraine Support Tracker. April 2026. URL: <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker> (дата звернення: 19.04.2026).
55. Leonard M. The Age of Unpeace: How Connectivity Causes Conflict. London : Bantam Press, 2021. 256 p.
56. Lithuania to allocate at least 0.25% of its GDP to assistance for Ukraine. Ukrinform. January 04, 2026. URL: <https://www.ukrinform.net/rubric-polytics/4076635-lithuania-to-allocate-at-least-025-of-its-gdp-to-assistance->

- for-ukraine-intelligence.html (дата звернення: 19.04.2026).
57. Mearsheimer J. J. The Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities. New Haven : Yale University Press, 2018. 313 p.
 58. Mearsheimer J. J. The Tragedy of Great Power Politics. Updated ed. New York : W. W. Norton, 2014. 592 p.
 59. Military support for Ukraine. Official website of the Federal Government of Germany. 2026. URL: <https://www.bundesregierung.de/breg-en/news/military-support-ukraine-2054992>
 60. Morgenthau H. J. Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace. New York : Knopf, 1948. 489 p.
 61. National Institute for Strategic Studies. Ukraine's National Security: Modern Challenges and Threats. Kyiv : NISS, 2023. 210 p.
 62. Nye J. S. Soft Power: The Means to Success in World Politics. New York : Public Affairs, 2004. 208 p.
 63. Pifer S. Ukraine and NATO: Charting the Path Forward. Brookings Policy Brief. 2023. URL: <https://www.brookings.edu>
 64. Poland's aid to Ukraine. National Security Bureau of Poland (BBN). February 23, 2025. URL: <https://en.bbn.gov.pl/en/news/891,Poland039s-aid-to-Ukraine.html>
 65. Regulation (EU) 2024/792 establishing the Ukraine Facility. Official Journal of the EU. 2024. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L_202400792.
 66. Rise to the Challengers: Europe's Populist Parties and its Foreign Policy Future. ECFR. January 2026. URL: <https://ecfr.eu/publication/rise-to-the-challengers-europes-populist-parties-and-its-foreign-policy-future>
 67. Rosenau J. N. Linkage Politics: Essays on the Convergence of National and

- International Systems. New York : Free Press, 1969. 352 p.
68. Schimmelfennig F., Sedelmeier U. Governance by Conditionality: EU Rule Transfer to the Candidate Countries. *Journal of European Public Policy*. 2004. Vol. 11, No. 4. P. 661–679.
 69. Schwab K. *The Fourth Industrial Revolution*. Geneva : World Economic Forum, 2016. 192 p.
 70. Slaughter A. M. *The Chessboard and the Web: Strategies of Connection in a Networked World*. New Haven : Yale University Press, 2017. 320 p.
 71. Support for Ukraine. Ministry of Defence of the Republic of Latvia. 2026. URL: <https://www.mod.gov.lv/en/support-ukraine>.
 72. Tessman B. System Structure and State Strategy: Adding Hedging to the Menu. *Security Studies*. 2012. Vol. 21, No. 2. P. 192–231.
 73. UK support to Ukraine: factsheet. GOV.UK. March 09, 2026. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/uk-support-to-ukraine-factsheet/uk-support-to-ukraine-factsheet>
 74. Ukraine Support Tracker. Kiel Institute for the World Economy. URL: <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker>
 75. United Nations. 2005 World Summit Outcome Document. Resolution adopted by the General Assembly on 16 September 2005.
 76. Vilnius Summit Declaration. NATO. 11 July 2023. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_217320.htm; Washington Summit Declaration. NATO. 10 July 2024. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_227678.htm.
 77. Waltz K. N. *Theory of International Politics*. Reading: Addison-Wesley, 1979. URL: [https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/486328/mod_resource/content/0/Kenneth%](https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/486328/mod_resource/content/0/Kenneth%20Waltz%20Theory%20of%20International%20Politics.pdf)

20N.%20Waltz%20Theory%20of%20International%20Politics%20Addison-
Wesley%20series%20in%20political%20science%20%20%20%201979.pdf

78. Wendt A. *Social Theory of International Politics*. Cambridge : Cambridge University Press, 1999. 429 p.
79. Wohlforth W. The Stability of a Unipolar World. *International Security*. 1999. Vol. 24, No. 1. P. 5–41.
80. Yan Xuetong. *Leadership and the Rise of Great Powers*. Princeton University Press, 2019.

Додаток А

Таблиця А.1

Обсяги та характеристика воєнної допомоги ключових держав-донорів у складі «Рамштайн» (станом на 2025-2026 рр.)

Держава-донор	Обсяг воєнної допомоги	Ключові системи озброєнь та особливості
США	Близько \$100 млрд (станом на липень 2026 р.)	РСЗВ HIMARS, ЗПК Patriot та NASAMS, БМП Bradley, танки Abrams, арт. снаряди, ПТРК Javelin, ракети ATACMS, лідер за загальним обсягом
Велика Британія	\$16,5 млрд; £4,5 млрд у 2025 р.	Танки Challenger 2, ракети Storm Shadow і Brimstone, РСЗВ M270, САУ AS90, дрони-перехоплювачі Ocotopus; програма навчання INTERFLEX — 30 000+ військових ЗСУ; перша поставка західних танків
Німеччина	У бюджеті на 2026 рік закладено від €8,5 до €11,5 млрд (загальна допомога від початку вторгнення перевищує €30 млрд).	Танки Leopard 1/2, ЗПК Patriot та IRIS-T, зенітні установки Gepard, САУ PzH 2000; найбільший донор у Європі.
Польща	Понад €4,5 млрд	Танки Т-72, РТ-91, Leopard 2, МіГ-29, САУ Krab, ПЗРК Перун, дрони Warmate; головний логістичний хаб Заходу
Чехія	~€2,3 млрд	Танки Т-72, вертольоти Мі-24, БМП BVP-1, Гаубиці Д-20, РСЗВ «Вампір»; чесько-українські виробничі кластери
Нідерланди	Щороку виділяється по €3 млрд (на період 2025–2027+ рр.); додатково €482 млн інвестовано у 2026 році безпосередньо в український ВПК.	ЗПК Patriot, танки Leopard, активне постачання літаків F-16 (та симуляторів), військові кораблі; спільне виробництво дронів.
Данія	Загалом виділено понад €9,3 млрд від початку повномасштабної війни.	19 САУ Caesar, Leopard 2A4, 400 ПЗРК Stinger; спільно ініціювала передачу F-16

Продовження табл. А.1

Канада	Близько \$6,5 млрд (CAD) виділено суто на військову допомогу (заплановано фінансування до 2029 р.); масштабний пакет на \$2 млрд у 2025 році.	ЗПК NASAMS, бронемашини LAV, Coyote, Bison, авіаційні ракети AIM-9/AIM-7, симулятори для F-16; тренувальна місія UNIFIER.
Литва	Загальна допомога перевищує €1,5 млрд (з них військова ~€769 млн станом на 2025 р.); на 2026 рік виділено \$265 млн.	БТР M113/M577, системи ППО, розвідувальні БПЛА, артилерійські боєприпаси; незмінно висока частка допомоги відносно розміру ВВП
Естонія	Довгострокові зобов'язання щорічно виділяти 0,25% ВВП на оборону України; загалом передано допомоги на суму понад €500 млн.	ПТРК Javelin, гаубиці Д-30 та FH70, снаряди; один із світових лідерів за часткою фінансової допомоги відносно розміру власної економіки.
Норвегія	\$7 млрд на військову допомогу у 2025 році; аналогічна сума (\$7 млрд) затверджена на 2026 рік.	РСЗВ MLRS, ЗПК NASAMS, контрбатареїні радары, артилерія; 5-річна програма підтримки; створення спільних оборонних підприємств.
Японія	\$6 млрд фінансової та технічної допомоги виділено на 2026 рік; загальна підтримка від початку великої війни перевищила \$15 млрд.	Нелетальна допомога (захисне спорядження, радары), обладнання для розмінування, масштабне фінансування відновлення енергетичного сектору.

Джерело: складено автором на основі [35; 44; 54; 56; 59; 64; 71; 73]